

A

MAGYARORSZÁGI KEGYES TANÍTÓREND

KECSKEMÉTI FŐGYMNASIUMÁNAK

TUDÓSÍTVÁNYA

az 1881/82-iki tanévről.

K Ö Z L I

Dr. POLÁK EDE

IGAZGATÓ.

KECSKEMÉTEN,
NYOMATOTT TÓTH LÁSZLÓNÁL.

1882.

A

MAGYARORSZÁGI KEGYES TANÍTÓREND

KECSKEMÉTI FŐGYMNASIUMÁNAK

TUDÓSÍTVÁNYA

az 1881/82-iki tanévről.

K Ö Z L I

Dr. POLÁK EDE

IGAZGATÓ.

KECSKEMÉTEN,
NYOMATOTT TÓTH LÁSZLÓNÁL.

1882.

T A R T A L O M.

Költészetünk az önálló nemzetiség korában.

I. Adatok a főgymnasium 1881/82-iki történetéhez.

II. A bevégzett tananyag.

III. A főgymnasiumi ifjúságnak érdemsorozata.

IV. Statistikai táblázatok.

V. A jövő tanév megkezdésére vonatkozó értesítés.

Költészetünk az önálló nemzetiség korában. *) **)

Minden népnek őstörténete és életének első alkotásai regés világba vannak burkolva. Sokszor kénytelen letenni kutató mécsét a bűvár szellem, midőn a népek történetének azon labirintjába jut, hol az eseményekről, a bel- és külvilág felmerült s lezajlott harczeitől semmi fölvilágosító hiteles jegyzetek nem szólnak. Ilyenkor legfeljebb a rideg krónikások száraz sorai tartják fenn lelkében a lelkesedést és vezetik az elérhetetlen lidérczfény után. Nemzetünk őstörténetén is a bizonytalanság ködfátyola nyugszik s csak az lehet némileg megvigasztaló, hogy: Commune hoc fatum est omnibus gentibus. (Katona.) Lelkes történetíróink közt sokat találunk, kiknek lángbuzgalma vállalkozott azon fárasztó, de ránk nézve oly érdekes és dicsőséges út áttekintésére, mely jelen korunkat összeköti elődeink bölcsőkorával. Nincs itt helye sem a pragmatikai nyomozásnak, sem azon sok és érdekes eredmény felsorolásának, melyek a lelkes kutatást megjutalmazák. Annyi tény, hogy igen sok adat áll már rendelkezésünkre, melyek annyira-amenyire fényt derítenek nemzetünk külső, vagyis eseményes (historiai) életére. Sőt művelődéstörténetünk jelesebb munkái azon jellemző momentumokat is érintik, melyek a nemzettest szellemi, erkölcsi és anyagi nagyságának s haladásának meghatározói: a vallási eszméket, az alkotmányos élet szervezetét, a társadalmi élet tényezőit, a nemzeti jellem előnyös és hátrányos oldalait stb. Milyen volt azonban gondolkodásuk, lelkületük, szellemi előhaladásuk, szóval egész életüknek tükre, világa? Minemű elméleti s gyakorlati

*) Töredék: Lyránk alakjainak s tartalmi fejlődése az új-korig című hosszabb tanulmányból.

**) (E dolgozat összeállításánál segédforrásokul szolgáltak: Kerékgyártó Árpád: Magyarország művelődésének története. Toldy Ferencz: A magy. költ. története Zrínyiig. Szilády Áron: Középkori költői maradványok (I. k.). Erdélyi János: Népdalok és mondák (II. k.). Gyulay Pál: A XVII. század magyar epikusai. Egyetemi előadások. Vörösmarty életrajza ugyanattól. Környei J., Ferenczi Zs. J. irodalomtörténeti kézikönyve. Lóskai Bekény: A magyar nemzeti irodalom és műveltség története — s több megnevezett jegyzet.)

ismeretekkel bírtak őseink?.. az irodalomnak mely ágait, kik és mily sikerrel művelték?.. voltak-e eszközökkel ellátva egyéneik kiképeztetésére?.. és ezek alkalmazása következtében az értelmi műveltség a nemzet mily nagy töredékének vált tulajdonává s mikép hatott az vissza a nép egyetemes állapotára? E kérdések megfejtése kétségkívül döntőleg határozná az Európába betelepült magyarok műveltsége felett, de sajnos, e feladatnak történeti adatok hiányában meg nem felelhetünk. Így áll a dolog őseink irodalmával, melynek költői világához, eredeti szépségeihez el nem juthatott senki. Igaz ugyan, hogy a krónikások jegyzeteiből s az ezekben fenmaradt töredékekből, prózai kivonatolásokból sokra következtethetünk, de a reális valót s világos meggyőződést ilyképen pótló édes sejtelen az egyedüli alap, melynek kellemes illúziói azonban nem képesek feledtetni azon sebet, melyet a pusztító századok mostoha keze ősirodalmi emlékeink megsemmisítésével lelkünkben vágott. Hogy pedig eleink az őshazában dalos világgal is bírtak — az bizonyos. Több általános és különös tény igazolja. A népek története bizonyítja, hogy minden nép bölcsőkoránál első nemző a vallás. A vallási fogalmak a képzelet aranyos szálaival átszöve képezik minden népnél az első és legdrágább kincset. A költői felfogás, melyet csaknem minden nép vallásos fogalmaiban átszürenkezni látunk, a regés zománcz, mely a kezdetleges élet naiv világában oly nyájasan szól a gyenge s egyszerű lélekhez — mind oly momentum, mely amily jellemző az illető nép értelmi fejlettségére és lelkületére, épen oly szükséges és becses is, mert pótolni képes a szellemileg fejletlen kornak több századon át irodalmát. A vallás láthatárán tűnik fel csakhamar a költészet derengő fénye, melyet vagy a külső világ érdekes és zajos élete teremt, vagy a belvilág hoz létre a szív érzelmi kinstárából. Ennek megfelelőleg a költészeti fajok közül legrégebb egyszersmind a lyrai és az epikai. Ez a legrégebb formája a fantázia és a kedély nyilvánulásának. Mihelyt az emberek legelőször érzelmeiknek kifejezést adtak, ott találjuk a lyrai költészetet, s mihelyt a legcsekélyebb társadalmat alkották, megteremtett az elbeszélő költészet is. Mihelyt néhány család törzsszé alakult s a törzsek egymással barátságos érintkezésbe jöttek vagy küzdelembe keveredtek: keletkeztek egyes események, amelyeknek emléke kedves volt az illető nép előtt s örömet fentartották. Így lettek elhintve az eposzok magvai. Ezt igazolja a nemzetek története és így volt ez hős elődeink ősi multjában is. S ha volt nemzet, melynek természetéhez és lelkéhez édesen fűződik a zene és költészet minden szála s ha volt nép, mely a lant húrjaira megszámlálhatlan dicsőséges anyagot tudott összehordani, az bizonyára nemzetünk volt s e nemzetnek azon elődei, kik nagyobbreszt mint névtelen hősök halltak el, s kikről — bár nem épen rajtunk múlik — nemzeti krónikáink s legérdekesebb hagyományaink sem tesznek említést. Hogy általános az, miszerint minden

nép életének bölcső korához fűződik a költészet, az nem szorul bizonyításra az előtt, ki a népek művelődéstörténetét csak futólagosan is lapozta. Avagy honnét vannak az ősz nemzeti hagyományok, melyeknek felfogásában, színészesében egészen ki lehet mutatni a költői munkálkodást? Honnét van a sok költészeti töredék, melyeket minden nép oly féltékenyen őriz s melyeknek minden szava és betűje oly sokat jelentő ige az utódok előtt? Minden nép életének fiatal korszaka ideális — költői. Az értelmi fejlődés s vele a gyakorlati világnézet feltünésével kezdődik az élet reálisabb része, melynek alkotásait a népszellem már prózába kezdi önteni, mely forma az említett iránynak hálásabb, természetesebb és logikaibb kifejezője. Mindez azonban nem egyszerre jó létre, hanem hosszabb fejlődés eredménye. Hogy többet ne említsek, a görög népnél — mely egy hazai tudósunk szerint az emberi műveltség színe, java, lángja marad örökké — a lyrából fejlődnek az oktató előadás csaknem minden formái. Mielőtt a filozofáló szellem a neki legjobban megfelelő formát (értekező próza) megtalálná és megragadná, a legelvontabb eszméket is lyrai alakba próbálja önteni s az alanyi (kedélyi) érzelmeken kívül a gondolkodás és a tapasztalat eredményeit is beleviszi. Ilyenek voltak a görög bölcsészek és statusférfiak által szerkesztett tanítói versművek: gnómák. Hesiod (Kr. előtt 776 körül) didaktikai eposzt írt (*Ἐργα καὶ Ἡμέραι*, napok és dolgok), Parmenides (eleata bölcsész) egy hosszabb eposzban (*Περὶ φύσεως*) fejtegeti az eredés és enyészés elvét stb. Ily általános vagy történelmi nézőpontról szerzett eredmény kizár minden kétséget, mely őseink régi, ősirodalmi állapotához hozzá férhetne. A különös pontra állva pedig a krónikások számtalan jegyzeteiből tudjuk, hogy keleti természetű őseink talán éppen az égalji, faj és talaj viszonyoknál fogva is ápolták a képzelődés szépségeit s e kiváló tulajdonságot akkor sem hagyták el, midőn a fantasztikusabb keleti világból átjöttek a kultivált nyugatiba, hol a józan ész kimérte már a természeti s egyéni szabadság jogait, korlátait, s hol kalandos életük elé törvényes szabályokon s rendszereken nyugvó államéletet vetett. *)

A vidor Múza, ki telivér őseink keleti életét fantáziájával megara-

*) 1) Legnevezetesebb krónikásaink e tekintetben: Anonymus (Névtelen) I. Béla jegyzője „P... mester, aki hajdan jegyzője volt a jó emlékű, dicső Bélának. Munkája: *Gesta Hungarorum*, melyben egész együgyűséggel és igazsággal akar írni, midőn a különböző történetírók nyomán — isteni kegyelemtől segítettve — apáink viselt dolgait igyekszik megírni, nehogy azok a jövő nemzedék feledésében kihaljanak. Saját szavai mutatják, hogy ő keresztény és tudós munkában akarta fennhagyni azt, mit eddig többé-kevésbé pogány jellemű nemzeti énekek foglaltak magukban.

2) Chartuitius (Hartvick) püspök, megírta: *Cronica Hungarorum*át (Kálmán király számára 1095—1114 közt), mely munkában az öreg püspök először tesz említést azon rejtélyes kapocsról, melynélfogva Atilla a kelet Magyarországgal összeköttetésbe jut.

3) Kéza Simon (Simon magister de Kéza) — Simon mester a Kun László „hűség

nyozta, nem hagyta el akkor sem, midőn a komoly gondolkodásnak ideje jött el, mely a lét vagy nem lét felett volt döntendő. Együtt vigadott e költői kedélyű néppel Azsia patriarchalis viszonyai közt, együtt az új hazát szerző fejedelmi vezérek korában s együtt a monarchikus állam magyarjaival. Sőt mondhatjuk, talán egy népnek lyrája sincs annyira összeforrvva saját történetével, mint a magyaré. A magyar lyra rövidben a nemzet története. A legrégebb időktől fogva egész a jelen korig néhány költemény olykor hívebben kifejezi a nemzet hangulatát, a hazafiság eszméit, mint akár államiratok, akár országgyűlési beszédek. Egy európai nemzet lyráján sem zendült meg a hazafiság eszméje és húrja oly sokszor s oly erősen, mint a magyarén. Nem ok nélkül. Egyetlen európai nemzet sem küzdött annyit lételéért, mint a magyar. S lehetett-e a nemzeti dicsőségnek, fájdalomnak s örömeinek szebb és hívebb kifejezője, mint a lyra?

De másfelől nemzeti szellemünknek mind a nép — mind a műköltészetben eleitől fogva a lyra volt kedvencz — néha kizárólagos formája. A lyrában kellett tehát nyilatkozni mindannak, ami nemzetünk kül- és belvilágában nevezetesebb esemény, gondolat vagy érzemény volt. Annál is inkább elhihetjük, minél bizonyosabb az, hogy — mint számtalan elfogulatlan író bizonyítja — a magyar nép őseivel a hunokkal együtt már őshazájában is egyike volt a műveltebb népeknek s bizonyos szűkebb körű művészetben és mestersegeken kívül a tudomány egyes ágaiban is jártassággal bírt, s mint Thierry jeles francia író megjegyzi, náluk a költészet a közintézményekhez tartozott.

Az elfoglaltság, rosszakarat, vagy a tudományos kutatásban megkívánható részrehajlatlan lelkiismeretesség hiánya az, ami őseinkről úgy emlékezik meg, mint gyáva, bárdolatlan, félvad és tudatlan népcsoportról, mely megvetve a tudományt s annak kulcsát a betű- és írásismeretet, műveltséggel épen nem bírt *). Ellenkezőleg. Számtalan írók vannak, kiknek clericusa“. — Munkája: Liber Chronicarum, míg Anonym bizalmatlanságot mutat a nemzeti énekek iránt, ez teljes bizalommal fordul a dalnokokhoz, nemzeti énekekhez és regékhez; ezek képezik főforrását s ezzel akar népszerűsége jutni.

Ezeknek nyomán írta később 4) Turóczi (Corvin Mátyás idejében) Drágh Tamás ösztönzésére munkáját: Chronicon Hungarorum (4 részben). Benne legtöbb helyen jellemzetes íróját látjuk a régi regés képek s képzelmeknek, szépen világítja meg a nemzeti ösfogalmakat; élénken sugárik vissza az egész kor, melyet ezen képekkel illusztrált művében fölkarolt. A középkori költészetre és nemzeti történelemre vonatkozólag érdekes munkák még Mátyás kedves olasz tudósának Bonfini-nak gyönyörű nyelven s ragyogó költői képzelem burkolatában írt munkája: Decadum Libri XIV. Sokan magyar Liviusnak nevezték s Heltai is „Bonfinius Rhetor“-nak nevezi.

Szűkebb körű ugyan, de azért fölemlíthető még a bolognai egyetem egykori híres tanítványa, később Mátyás titkára s könyvtárőre Galeoti Márton. Munkája: Commentarium de iis, quae sapienter, egregie, fortiter ac jocose a Marthia I. rege Hungariae dicta ac facta sunt.

*) Így emlékezik meg a magyar nép őseiről a hunokról Procopius: De bello gothico L. 4. c. 19. Kéza Simon Chron. Hung. L. 1. c. 4. stb.

munkáiból kiviláglik, hogy ősünk a régi kor felfogásához mértén művelt, alkotmányos érzelmű, önérzetes, nemzeti jellegeire büszke, szabadságszerető, lovagias nép volt, mely a közhaza érdekeinek mindent alá tudott rendelni, annak fentartására vérével pecsételt és védett értelmes törvényeket alkotott s hazáját valóságos családdá tudta varázsolni, melyben az egyenlő jogok és kötelességek testvéries köteléke fűzte össze a tagokat *). Csak ily nemzet-ről jegyezhetette fel Theiner Ágoston, hogy az őskorban kincs-, erő-, hatalom- és tudományra nézve oly fokon állott, hogy ahhoz alig lehet azon időben valamely népet hasonlítani.

Ki is tagadhatná — elfogulatlan álláspont mellett — műveltségét oly népnek, mely annyi zivataros és mostoha századok után is, melyeket átélt, ezredéves emlékeinek gyöngyeiből egész tárházat, kincstárt alakíthat, s melynek vallásos fogalmi, költői felfogása, csillagászati és embertani ismeretei még ma is, annyi csorbitás, annyi szaggatás, annyi elhullatás és irtás után is kegyeletos tiszteletbe átfolyó ábrándba ringatják a lelket? Fere nullum peccatum erat inter eos — mondja kissé hízelgőleg Anonymus (c. 1.). Ily műveltség kiegészítője, koronája csak az irodalom s különösen a költészet lehetett, mely irodalom hogy írott művekkel is dicsekedett — több írónak jegyzeteiből kivehető. Igaz ugyan, hogy egy árva betű sincs birtokunkban, melylyel állításunknak dönthetetlen érvet biztosíthatnánk. Atilától Gézáig idegen nyomokon kell keresnünk a szétroncsolt történeti romokat, vagy egy-két későbbi s így többé-kevésbé átalakított szellemű hazai műben vizsgálhatjuk a pusztá tényeket, melyeknek lesúrolt s elhullott szépségeit a honszeretet melegében forrasztgatjuk s tapasztgatjuk össze.

De azon szellemi maradványok, melyek úgy nálunk, mint a külföldi nemzeteknél elkerülték az enyészet hatalmát, s melyek az ős idők ezen hatalmas nemzetének régi hazájára, életére, szokásaira stb. fényt vetnek, igazolják fenntebbi józan optimismusunkat. Tárgyi érv az elpusztulásnál fogva nem maradhatott, de tekintélyi érv p. o. Berosus őskori író, ki szerint már a scythák (mint a hunok ősai) nagyon kedvelvén a történetírást, egész könyveket írtak fejedelmekről és vitéz társaikról. Ily állapotot jelez sz. Jeromosnak Laetushoz írt azon levele is, melyben említi, hogy a hunok tanulják a zsoltárokat s a hideg Scythia gőzöl a hit melegétől. Theodoretus szerint (Kr. u. 427.) a zsidó szent könyvek nemcsak görög, hanem scytha nyelvre is le valónak fordítva. Menander Protector (VI-ik századbeli byzanti író) pedig írja, hogy a scythák követei, midőn Byzantiumba jöttek, scytha jellegű írással kiállított leveleket hoztak magukkal. Pray György híres tudósunk pedig régi emlékek nyomán tesz említést arról, hogy Matte hun

*) Turóczi: Chron. Hung. L. 1. Bonfini Decadum Libri XIV. Benczédi Székely {J. krónikája ez világuak jeles dolgairól. Veráucz, Oláh, Telegdi, Bél, Komáromi, Csapkés, Csécsi stb.

fejedelem levelezett a sinaiakkal. Acyonius (L. 11. de exilio) említi, hogy Etele az általa meghódított Olaszországba nyelvmestereket küldött, hogy az olaszokkal megismertessék a hun nyelvet. A költészet s különösen a dalok nemcsak a főbb rangiak, de a köznép közt is nagyon el valának terjedve. Priscus rhetor, Theodosius császár Atila udvarában tartózkodó követe szépen írja le a jelenetet, midőn a hadviseléséből királyi várába visszatérő fejedelem tiszteletére lantosok állottak elé, kik önkészített versekben dicsőítették a fejedelem nagyszerű tetteit. Így tettek még a hölgyek is, kik fekete fátyollal leleplezve, összefogott s föltartott karokkal jöttek Atila elé s tiszteletére scytha verseket énekeltek.

Igy volt ez a hunoknál, kik — mint egy nagy irodalom s hagyomány mutatja — nemzetünk ősei valának. Hogy pedig a magyar nép szakasztott mása volt a hunoknak, arról eléggé meggyőz a történelem. Régi s egy szép vonása az a magyar természetnek, hogy elődeinek nyomdokába lépve szent örökségképen veszi át mindazt, ami az őstől mint nemzeti szokás, hagyomány, felfogás fenmaradt s bármikép ütött is be társadalmi s irodalmi életébe a hanyatlás, nemes lelkesedésével túl tette e kincseit az enyészeten. Ily megbecsülhetetlen örökség gyanánt szállt rá a költészet is, és helyesen jegyzi meg Thierry, hogy a költészet a hunoknál s az ezektől származott nemzeteknél a közintézményekhez tartozott. Ki-ki költő volt a „nemes magyar“ népnél, s ki-ki vagy saját verseit éneklé, vagy a más által szerzeteket, kísérve énekét egy nemével a lantnak, melyet hegedőnek, koboznak (kobza) neveztek.

Bármennyi kedvező megjegyzést halmozzunk is össze, végtelenül sajnálhatjuk, hogy az ősz nemzetiség korszakából, illetőleg irodalmi életéből egy irott mű sem maradt. Irodalmunk halhatatlan emlékü művelője boldogult Toldy F. is, ki oly sok érdemet szerzett szellemi művelődéstörténetünk nyomozása, kifejtése s előadása körül, nem egyszer hivatkozik azon roppant akadályra, hogy a vezérek korából a magyar nyelvnek semmiféle emléké sem birjuk összefüggő beszélben, bár ő az adatok szegénységéhez képest elég szép rajzát iparkodik adni a X. századbéli állapotoknak. (Új-magyar muzeum Toldy F. 1850.) De azon adatok s jegyzetek is, melyek a byzanti s nyugati íróknál, valamint krónikásainknál e tekintetben előfordulnak, oly soványak és szárazak, hogy belőlük egy egészet, egy jellemző és étellel bíró képet alkotni csak a képzelődés s hozzávetés segélyével lehetséges. Mert, ha a lelkesedéstől hevült lelkünk visszaszáll a régi világ szellemi romjaihoz, legtöbbször csak nemzeti ősmondák, regék és hagyományok széthullott töredékeit találja, de melyeknek izmaiból és idegeiből egy fényes s minden tekintetben dicsőséges kor csillámlik ki, melyet a nemzet átélt, mielőtt tetteit az ő nevére jegyezte fel a tudomány.

Az ősnemzetiség korabeli irodalomnak, mint irott lapokon létezett szellemi világnak minden alkotása elveszett. De nem vesztetett el az, mit a költészet, mint élőajkon virágzott irodalom magába foglalt, s mely költészet a társadalmi műveltség ágainak szolgálatában is állott. Ezen irodalom szent örökségképen adatott át az utódoknak s szállt nemzedékről nemzedékre, s magában foglalta mindazt, ami mint gondolat, eszme és érzemény a nemzeti élet hű kisugárzása volt. Hogy az ősmagyarok is kedvelték és művelték a költészetet s e tekintetben a hunoknak méltó utódai valának, arról a krónikások számtalan helye meggyőzhet bennünket. Anonymus említi (c. 1.), hogy a magyarok dicsvágya megkívánta, miszerint versekben örökíttessenek meg vitéz tetteik. A hadjárathoz kötött merészebb kalandoknak és kicsapásoknak sokszor nem is volt más ingere, mint a nemzeti dicsőség dalos megörökítése*). Turóczy szerint a fennhéjázás és emberi hiúság által ösztönöztetve megénekeltették magukat, hogy nevök elhíresedjék s hogy utódaik kérkedhessenek az ő dicsőségükkel. Az augsburgi szerencsétlen végű csatának „gyász magyarkái“ szomorú sorsukat énekelve mesélték el. (Képes krónika.) Háborúba dalosok is mentek, hogy szemtanúi legyenek az eseményeknek s azokat híven versekbe szedhessék. Ütközet előtt harczra buzdító dalok szóltak s az egész dandár együtt zengett. Eckehard tudósítása szerint a sz. galleni monostor előtt táborozván a magyarok, a bortól neki hevülve mindnyájan iszonyúan kiabáltak isteneikhez s kitörő kedvvel táncoltak s daloltak főnökeik előtt. Anonymus (c. 46.) említi, hogy Ó-Buda elfoglalásakor a magyarok a tréfálók énekei közt húsz napig mulattak. Theophilactos (görög író) szerint őseink istenitisztelet alkalmával dombokon és berkekben énekeket zengének. (L. Stritternél: Memoria popul. T. 3. P. I. p. 40.)

Számtalan ily följegyzést lehetne még elősorolni, de ezekből is fényesen kiviláglik őseink előszeretete a költészet iránt, melyet zene hangjai mellett szerettek hallgatni és előadni. A zene, mely régi költészetünk darabjait, mint dalokat melodiájával kísérte, a hegedő vagy kobza volt, kezelői pedig középkori néven: hegedősök, igriczek, ioculatorok vagy trufatorok**). Anonymus szerint e lantosoktól tanulta el a nép a lyra termékeit és énekelte

*) Tuhutumról írja Anonymus: Nam volebat Tuhutum per se nomen sibi et terram aquirere, ut dicunt nostri ioculatores: Omnes loca sibi aquirebant, et nomen bonum accipiebant. A vezérekről pedig: Quorum etiam bella et fortia quaeque facta sua, si scriptis praesentis paginae non vultis, credite garrulis cantibus ioculatorum et falsis fabulis rusticorum qui fortia facta et bella hungarorum usque in hodiernum diem oblivioni non tradunt.

***) Deák krónikásainknál cythara vagy lyra néven jó elő. Anonymus Ó-Buda elfoglalása után végbement s húsz napig tartó nagy nemzeti ünnepélyt irván le, így szól: Et omnes symphonias atque dulces sonos cythararum et fistularum cum omnibus cantibus ioculatorum ante se habebant. (c. 46.). — Cornides (De. rel. vet. Hung.), valamint Behamb (Not. Hung. pag. 8.) koboz (kobza) néven hozza fel. — Thyerri Amade szintén lant, hegedő és koboz neveket emlit.

minden nevezetesebb alkalommal. A családi lakomáknál, nemzeti ünnepélyeknél s a tábori életben egyaránt dalok zengedeztek. E dalnok-kör erősen emlékeztet bennünket úgy az ó-kori görög rhapsódokra, mint a középkori vándor lantosokra, kik troubadour, jongleur, minnesänger stb. néven fordulnak elő a nyugati nemzeteknél, nálunk pedig latinosan ioculatores, trufatores, kik mellett Kún László idejében nyoma van már a histrióknak és mimusoknak is (valószínűleg a népbohózatok előadói valának, kik piaczon, csárdában s egyéb nyilvánosabb helyeken a mysteriumok komikus előadásával mulattatták a népet). Miként a rhapsód énekesek a régi hagyományokat, mondákat, regéket szőtték egybe a képzelem szabadságával; miként a spanyol juglar az általa előadott románczokban legnagyobbbrészt nemzeti eseményeket s mondákat zengett s lelkesedéssel beszélt Ganzul-ról vagy Rodrigó-ról; miként a középkori francia költészet virágzása kora (XII. és XIII. század) végtelen számú költeményekben varázsolja elő a letűnt időket, vagy rajongó lelkesedéssel dicsőíti az említett lovagkor lelkes ideáit: a buzgó vallásosságot, tiszta, eszményi szerelmet, harezi kedvet és vitézséget; miként az olasz epedő áriákban s serenádákban, a francia troubadours-aiban és jongleurs-eiben, az angol és skót dalnokok (bárdok) balladáikban (különösen az angol és skót nép közt folyt csaták után létrejött Border-ballada = határballadáiban) vagy a régebben letűnt kor hősi alakjait, nemzeti mondáit, vagy az akkortájt közlekedés tárgyát képező nemesebb szenvedélyeket zengték — épen úgy zengték lantosaink is az ős nemzeti dicsőség nagyságát, a nevezetesebb eseményeket a bennök előforduló héroszokkal *). A különbség

*) 1) Troubadourok; a XII. és XIII. század lovagköltői déli Franciaországban, Spanyolország északi részén provenzaléknak is nevezetnek, mert főleg Provence-ban virágoztak. A troubadourok atyjának Vilmos poitiersi és quiennei gróf tekinthető, az utolsó volt Blesières Jean Estève volt a XIII. század vége felé.

2) Minnesänger (Szerelmedalósok) néven jönnek elő a XII. és XIII. század német lyrikusai; sváb költőknek is neveztettek. Lyrájuk tárgya szerelem volt s költeményeikben a sváb dialektus uralkodott. A lovag- vagy nemesi osztályhoz tartoztak. Nevezetesebbek voltak: Veldeck Henrik (1180 körül), a középkori német dalköltészet mestere Walther von der Vogelweide, Reimar der Alte, Reimar von Zweter, Ulrich von Lichtenstein, Wolfram von Eschenbach, Hartmann von der Aue stb. A XIII. sz. vége felé: Conräd von Würzburg, Hadloub. Heinrich von Ofterdingen, Eschenbach és Gottfried von Straszburg az epikában. E korszak remekműve a „Nibellungok“ dala. A lovagköltészet megszűnt a keresztes hadak végeztével s fellépett a népköltészet az u. n. Meister dalosokkal.

3) Bárdok; így nevezék magukat már a rómaiak korában a gallok s a többi kelta népek hárfás dalnokai. Mindenütt külön rendet (cast) képeztek s nagy befolyásuk volt a népre. Legtovább maradtak fenn Walesben. Előjogaikat 1284-ben veszítették el, midőn Walest az angolok meghódították; szereplésük azért Erzaébet királynőig előfordul. 1770 óta több egylet alakult s leghiresebb lett az irlandi. Északi Irlandból származnak az u. n. „fenni“ költemények, melyek alapját képezik Ossian „Kaledoniai bard“-féle kitűnő költeményeinek, s melyek egész Skocziában (Kaledonia) el voltak terjedve.

legfeljebb abban áll — s ez nem lényegtelen — hogy dalnokaink keblében az egész középkoron át csak két érzemény nyert állandóbb s melegebb pártolást: a vallás és hazafiság. E kettő tartotta az egész középkorban oly szilárdan össze a nemzetet, e kettő lelkesítette minden cselekvéseiben legerősebben. A szerelem dicsőítését a nemzet komoly gondolkodása meglehetősen figyelmen kívül hagyta.

Általában, ami például déli Franciaországnak (különösen Provance-nek) a XII. és XIII. században ideális, költői életét alkotta, az volt nálunk is ezen egyszerű hangszer (hegedő) még egyszerűbb művészeivel. E szép gárdának, mely annyi nemzeti dicsőség és gyász, öröm és fájdalom szemtanúja, élő irodalma s művészete volt, végső daliája Tinódi Sebestyén (Lantos Sebestyén deák. + 1556—59.) s valóban megfoghatatlan, hogy Mátyás király után körülbelül ötven esztendő múlva, mindjárt a mohácsi vész után, mikor iróink nyomatni kezdik műveiket, szereplésük egyszerre megszakad, s nevezetes működésüknek még csak visszhangja sincs.

Nemzetünk életének ezen időszakában, mely az Európába való letelepedéstől egészen az új-korig (XVI. sz.) nyúlik, két erős sugara vonul át a költészetnek: egyik a mondai vagy általában történeti a hazafiság meleg érzetével, a másik a vallási, melynek magasztos igazságaiba fekteti a nemzet bizalmát, lelki nyugalmát — mindenét.

Tapasztaljuk azt csaknem minden népnél, hogy az államszövetségben élő nemzetek első költészete a hagyományos, történeti vagy mondai világban mozog. A nemzeteknek ős-korszaka, mely a fejletlen állapotok között a harciasaságot, vitézséget teszi a legmagasabb társadalmi és nemzeti erénynyé — legtöbbször hősikorszak egyszersmind, mely csupa fontos, ünnepélyes és dicsőséges eseménnyel van tele. A tisztán nyers erők hatalmának századaiban, midőn minden nép félisteneket lát daliás vezéreiben és életének minden szaka úgyszólván csatazaj közt folyik le, a szellemvilágnak alig áldozhatnak mást, mint azt, hogy nemzeti dicsőségüket s ennek hőseit énekekben örökítik meg s szájról-szájra adva megszülik a hősikorszak költészetét, melynek alakjait a lefolyó idők fensége mindinkább bevonja az ódon ünnepi mezével, s így lesznek a rege- és mondavilág koloszszerű alakjai nemzeti félistenek, mint reánk vonatkozólag egy Atila, Álmos vagy Árpád. Az ilyen regék — hogy Jósikával szóljunk — a nép élő irodalmát teszik. Nemzetünk előidőiben is, midőn őseink a lehanyatlott és a testvér háborúban szétesett hun népnek száz éves birodalmát örökségképen átvenni jönnek, ily költészetnek virágzani kellett. A lyrai és epikai költészet nem hiányozhatott, s a népek művelődéstörténete által talán semmi sincs annyira igazolva, mint Kölcseynek állítása, hogy: a műveltség kezdő korában minden nemesb érzemény és ismeret költő által énekeltetik. Vallás, philosophia és

történettudomány a költészet karján léptek fel. (Emlékbeszéd Berzsenyi D. felett. 1836. szept. 11.) Azt ugyan nem tudjuk határozottan kimutatni — egy darab sem maradván ránk — hogy lyrai költészetünk az egyéni vagy általános eszméket ölelte-e fel; hogy az alanyi érzelmek vagy az elvont s talán általánosabb ideák képezték-e tartalmát, de a középkori költészet, mely az előbbinek folytatása s lantosaink (királyi dalnokok) szereplése arra enged következtetni, hogy őseink költészetében nem igen nyertek tért a sziv dythirambikus szökellései, a forró alanyi érzelmek, szerelmi ábrándok stb., hanem előtérbe jöhettek az általánosabb, nemzetet érdeklő eszmék és érzelmek, melyeknek hangulatába olvadhatott a humor, tréfa vagy dévajtság vidorabb szelleme, ami népköltészetünkben sűrűn feltalálható.

Legrégibb költészetünk a nemzeti élet eseményes oldalát ölelte fel — mint az a legtöbb népnél történni szokott. *Canuntur apud Ungaros res gestae resonanti lyra aut flebili chely, quam patria lingua Kobza vocant.* (Behamb i. m.) — A történelemnek keretében mozgott az egész nemzet élete, melynek minden mozzanata erősen össze van forrva a nemzeti közérzülettel s lelkesedéssel. Ebben írta meg s hagyta fenn a nép mint nemzet, genealogiáját, fejlődését, szóval egész életrajzát, s innét van, hogy régi költészetünk tiszta történelmet sugárzott ki. Így volt ez különben más nemzeteknél is. Ezt tanusítja p. o. Tacitus a germánokról; ezt jegyezték fel a spanyolok az újvilág indusairól; ezt Jornandes és Francus Hunnibaldus a góth versekről; ezt mutatja a dán történet versbeli szerkesztése, s bátran mondható Lactantius, hogy a költők megelőzték a történetírókat és szónokokat s műveikben a gyarló és ingadozó emlékezet első támpontját találta. Így volt ez különösen nálunk. Az egész történet azon időkből, midőn fejedelem és országlás közvetlenebb viszonyban álltak még a nemzettel, s kormány és bíró szerte járva a hazában felkereste a nemzetet s ügyeit nyilván és élő szóval végezte: nem codexekben, hanem a nép ajkán és hagyományban élt.

Ezt bizonyítja ránk nézve Priscus rétor (a hun dalokról és dalnokokról); ezt erősítik meg az „*antiquae historiae*“ és „*scripta antiquorum*“-féle kifejezések, melyekre régi krónikásaink mint népénekekre utalást tesznek (Anonymus, Kéza, Turóczi, Oláh stb.). Kiki költő volt — mondja Thierry — s vagy saját, vagy a más által szerzett verseket éneklé. Ezen nemzedékről nemzedékre átszármazott dalok az ország történetkönyveit pótolták a hunoknál, s hogy ez a magyaroknál is megvolt — a történelem bizonyítja.

Magyarország története telve van oly tényekkel, melyek fényesen igazolják, mennyire kedvelték a magyarok a nemzeti költészetet s hogy ebben bizonyos énekelt történelem fennmaradt. Az énekes költészetben pedig népszerű, biztos és tiszta módjával birtak az átszállításnak. Énekbe foglalták a törvényt mielőtt leírták volna; utóbb pedig az énekekben találták forrá-

sait a nemzeti szokásoknak, állami intézményeknek, sőt magának a polgári törvénynek is. Ezt bizonyítja Verbőczy is a Tripartitum előszavában és tudjuk, hogy még Mátyás idejében is a törvények összeállításában Nyirkállói Tamás a verses módot használta *).

Ezekből is kitetszik, hogy régi költészetünk még a legszárazabb paragrafusoknak is alkalmas formája volt és a versbe foglalás által összeszerkesztett tudományok, mint az igazság hú kifejezései okmányokul szolgáltak, s ez oldalról tekintve hihető, hogy a nép bölcs férfiai, vagy a papok által lettek szerkesztve. Dallamot hangoztatva járta be a hírnök is az országot véres karddal kezében, országgyűlésre hivandó a nemzet összes ép és felserdült fiait; mi több, a vallási forradalmak is alkalmi költemények éneklése mellett történtek. Ily széles volt alapja régi költészetünknek tartalmilag.

A kereszténység behozatala alkalmával azonban térítő papjaink őseink irodalmi maradványait annyira üldözték, hogy magában a hit-korában még reminiscenciák is alig maradtak belőlük. A kereszténység terjesztői t. i. a régi vadság örét s minden ujítás ellenét látták a pogányszellemű költészetben, s mivel nagyrészt az idegenek megvetését és az új vallás iránt való gyűlölséget lehelte a nép szellemébe, a költői dalnok és dal egyaránt a keresztény szellem átkaival lón sújtva. Ilyenek lehettek a nefanda carmina-k, melyek a vallási forradalom költészetére vonatkoznak s melyekben az ősnemzetiséghez és valláshoz szító erős ragaszkodás reakcionális szelleme szólalhatott meg **).

A kereszténykor előtti költészet azonban oly erős volt a nép kebelében, hogy hatalmas csatát ví a ker. elvekkkel, mely csatában ugyan nem lett teljesen győztes, de annyit mindenesetre kivívott, hogy a nevezetesebb részeket átadhatta az utókornak, nem ugyan eredeti tartalmával s formájával, hanem mind a két tekintetben a ker. írók által átdolgozva. A makacs küzdelemben elbukott ugyan a jövő nagyság előnyére a lázadó szellem, de a reakcióban fellépő nép szellemének legerősebb fegyvere: a nemzeti költészet el nem vesztetett, ami kétségen kívül jelzi népünk erős és általános ragaszkodását a költészet iránt.

*) Az 1448-ból fenmaradt jogi szabály így hangzik:

Mert mit egyszer megszerzettél
És tetőled elvetettél,
Ha igazat akarsz tenned,
Többször nem kell hozzád vened.

***) Hazai krónikánk az I. Béla alatt tartott fejevári gyűlés történetében írja, hogy a nép táltosai vagyis praepositi plebis in eminenti suggestu residentes praedicabant nefanda carmina contra fidem. — Turóczi is megjegyzi, hogy Vatha s a pártos vezetők versekben beszéltek Székes-Fejérvár alatt a néphez, mely vad pogányságot lehető dalokat zengedett vala.

A mily feltűnő gyorsan történt őseink megkeresztelése, ép oly meglepő gyorsan lett megsemmisítve minden, ami a magyarokat ősi, pogány színezetű életükre csak emlékeztette volna is.

Ezen költemények mellett azonban, hogy a népdalköltészet is virágozott a kereszténység behozatalának idejében, s hogy virágai kellemesek és nem közönségesek voltak, eléggé bizonyítja a szent életű Gellért püspök esete, aki ugyanis breviáriumát reczitálván, egy kézi malmon őrlo szolgálót hallott énekelni, s oly szép volt a dal, hogy a jámbor férfiú félre téve szent könyvét, belemélyedt annak hallgatásába*). E darab lehetett egy azon sok közül, melyek mint malom-dalok a költészet külön válfaját alkothatták, s mit legjobban a rokon finn nép költészetéből fejthetünk ki, melyben az említett költészeti ág nemcsak hogy megvolt, de nevezetességre is jutott.

Hogy őseink népköltészete nem üres és érzelgős verselés volt, hanem tartalom és dallam tekintetében is figyelemre méltó — épen Gellért esete mutatja. Milyen lehetett tehát tartalma, szelleme, hangulata? Ha középkori hegedőseink szereplését átnézzük és átolvassuk azon költészeti maradványokat, nemzeti mondákat és hagyományokat, melyek részint saját alakjukban (bár töredékben) fennmaradtak, részint alapul szolgáltak a költői munkálkodásban, azt vesszük észre, hogy tartalom és hangulat tekintetében régi népdal-költészetünk balladai alappal birhatott, melyben a valóság egyensúlyozta a lyra szárnyalását s bizonyos józanság tartotta hatalmában a fantázia csapongásait.

Hegedőseinkről fentartották a krónikások, hogy fejedelmeink és főpapjaink asztalánál a szerelmi dalokat nem igen pengették, hanem az ősi dicsőség magasztalása s jeleseink dicsóítása képezte a tárgyat. Nem találunk helyet az egész középkori költészetre vonatkozó jegyzetekben, hol az alanyi költészet lángérményeiről volna szó.

Sőt költészetünk távol minden fantasztikumtól, tiszta történetet sugárzott ki Bonfin és Galeotti, kik Mátyás királyról és az udvarában végbement nevezetes ünnepélyekről oly sok és érdekes anekdotákat hagytak fenn, a szerelmi költészetet s annak alkalmazását nem divatosnak tüntetik fel**)

*) Continuo mulier, quae molam trahebat, cantare coepit; admirans autem Episcopus dixit ad Valtherum:

Valthere! audis symphoniam Ungarorum, qualiter sonat? stb.

(Endlicher: Monumenta Arp. P. 1. pag. 223—224.)

**) Canuntur apud Ungaros res gestae resonanti lyra, aut flebili chely, quam patria lingua Kobza vocant; neque unquam aliud pulsant aut ad amatoria intendunt. (Behamb. i. m.)

Galeotti, Mátyás dalnokainak szem- és fültanúja írja: In eius convivio disputatur aut sermo de re honesta habetur, aut carmina cantuntur. Sunt enim ibi musici et cytharoedi, qui fortium facta et gesta in lingua patria ad mensam in lyra decantant. Cantatur autem semper

Ős-költészetünk lyrája tehát nagyban hasonlíthatott a ballada-költészet-hez, mely mint népköltészet is az eseményes világban mozog; és ez igen könnyen megérthető. A harcztéren felmerült nevezetesebb csaták, dicsőbb jelenségek, fejedelmi kalandok és bravourok, szerelmi drámák s különösen tragoediák, a közélet feltünőbb alakjainak regényes viszonyai vagy tettei, ősnemzeti regék és hagyományok a bennök szereplő hősök vitéz életével mind oly momentumok, melyek a költészetet kedvelő népnél nem szokták kikerülni a figyelmet, különösen akkor, midőn közéletében a költészetet művelő s fenntartó dalnokok kara jelentékeny szerepet játszik.

Őseinknek a balladás téren mozgó költészete sokkal nevezetesebb, tágasabb s erőteljesebb volt, semhogy azt végképen elpusztítani hirta volna a bekövetkező keresztény világnézet, mely máskülömben kiirtásra kárhozott mindent, ami az ősi szokás maradványa, emléke volt.

Avagy nem az őskori költészet megmenekült foszlányaként kell-e üdvözlőnk azon irodalmi maradványt, melyet hun és magyar mondakör néven ismerünk? Igaz, hogy teljes szépségét: a népies költészet zamatát és mezét lemosta róluk a mostoha századok pusztító keze, de ezen kimentett alakban is, a krónikások száraz kezei között is lehetetlen nem látni az említett mondakörökben a költői felfogás erős alkotását úgy a tárgyban, mint annak feldolgozásában.

Az eredetiség a keresztény világnézet szellemével lett róluk lesurulva. A nemzeti hagyományok t. i. nemzeti dalok által lettek átszármasztatva s a XI-dik században kettős változást szenvedtek. Megváltoztak alapjukban a ker. felfogás és szellem erős és gyors befolyása folytán, de megváltoztak alakjukban is, mert a szabad és énekelt költészetből a latinul írt krónikák prózai szövegébe tétettek át. Mindazonáltal szép ereklyéje az ősi mult szellemi életének e romhalmaz is, ezen töredéke egy elveszett nagy nemzeti költészetnek s nagyon élénk visszfénye eleink költői világának!

Prózák ugyan, mert azzá tette a krónikások rideg keze, de ezen prózai alakban is egy egész nemzet lelkülete, gondolkodása s irodalmi eszmeköre sugárzik elő.

A görögnek van Iliása, a németnek Nibelungja, a finnek Kalevalája, a spanyolnak Cid-románcköre, a perzsának Sah-Naméje, a magyarnak hun- és magyar mondaköre. A régi naiv kor megbecsülhetetlen epostöredéke (naiv-epos) ez emlék, melynek idegeiből egy egész ballada-világ tűnik elő. Lehetetlen nem hinnünk, hogy ezen irodalmi maradvány szerves ballada-gyűjtte-

aliquid egregium facinus. Amatoria autem carmina raro ibi cantantur, et ut plurimum gesta in Turcos in medium veniunt non sine sermone concinno. (Cap. XVIII.)

ményt foglal magában, mely balladák az ősmagyar nép között szájról szájra jártak s mint élő ajkon virágzott irodalom lettek nemzedékről nemzedékre áthagyományozva *).

De a naiv világ letűnt akkor, midőn nemzetünk ős hazáját elhagyva, Atila egykori birodalmába mint örökös lép s buzgó királyainak nemzetet boldogító szelleme következtében a nyugati műveltség befolyásának tevé ki magát, s annak bizonyos lejtőjére érve, a loyális nemzetek családjába igtatta magát. Életének ekkor egészen más szaka kezdődik. Kebelében nemcsak hősök, daliák, félistenek teremnek már, hanem tért foglalnak a nyugati műveltség papjai, a művészek, számitó és szorgalmas iparosok, kereskedők stb., kik lerakni óhajtják a nemzet jövő nagyságának s boldogságának alapköveit. A szellem fejlett, a gondolkodás tisztultabb s gyakorlatibb lett, az ismeretek köre gyarapodott, a műveltség és tudomány egész alapjában szélesedett. A folytonos művelődés szakíta az ősi mult szálaival s a magyar népet rövid idő alatt egészen átváltozva látá Európa. De ezen fejlődéssel fellépő tudományosság naivnak találta a kezdetleges korszak e maradványait s pogány szelleműnek eleink ős-irodalmi életének minden részecskéjét, s így történhetett — mint az történni szokott — hogy az ősi szép balladák, mint népköltészeti produktumok nem adattak már szájról szájra, nemzedékről nemzedékre; a kifejlődő tudomány és tudakosság vagy mosolyogva tette félre, vagy leforgácsolta róluk az eredeti naiv felfogást, vagy rosszul átdolgozta, vagy végre száraz csontvázzá faragta. Helyesen jegyzi meg egy jeles írónk: vajha több figyelemre méltatták volna krónikásaink mesés részleteiben is a hazai mondákat. Történetíróink örvendve emlegetik azon józanságot, mely krónikásainknál már a legrégibb korban mutatkozik. Én nem örülök e kora józanságnak.

Igy történt régi költészetünk maradványaival s nem találtatván hóméri kéz, mely művészi tapintattal s élénk költői érzékkal azokat egy szerves költői egészszé füzte volna össze, a menekülő ős-költészet e szép virágai az idegen szellemű s műveltségű férfiak által vagy üldöztettek, vagy a krónikások rideg kezei közé jutottak, hol csakhamar elfonnyadának. De valamint a szép arcz hervadásában van bizonyos megható erő s titkos varázs, mely keblünk legmélyebb érzelemszálaít ragadja meg, ép úgy ezen romhalmaz izmaiból is ki lehet olvasni az egykori szépséget, az erős népies felfogást és alkotást.

Századokon át hullatták s veszítették kincseiket és szépségüket e mondák

*) Még Szirmay is hallott Atila haláláról zengeni ének-formában, melyből e két sort jegyezte fel:

Magyarok királya, Istennek ostora,
Nagy hirtelenséggel lón halála s tora!

(HUNG. IN PARAB. 108.)

mint gazdátlan vándorok, s midőn az őstakarót megtépte a kegyetlen idő, alig tudtak helyet találni saját küszöbükön, s mégis mily megbecsülhetlen kincset nyújt a kutató léleknek! Magyarországnak nem jutott a szerencse, hogy Aeneist vagy Iliást hozzon elő, de a középkorban birta mindazt, mit Görög- és Olaszország birt Homér és Virgil előtt: birt nemzeti dalokat, családi hagyományokat és hősregei gondolatot, mely amazokba életet lehelhetett. Az anyagok chaos-szerű állapotban maradtak; a magyar Aeneis meghalt, mielőtt született volna, de vázlatát találni a krónikákban, a mondákban, s végre némely dalokban, melyek még a latin próza csonkításai közül is kiismerszenek. Ezekből kell e soha le nem irt hős regéket kifejteni, melyek maguktól eredtek, mert az egész nemzet szellemében, értelmében és érzületében birták alapjukat.

Az említett s szerény irodalmi maradványnak látszó két mondakör erős világot vet az ősidők szellemi életére. Egyikben látjuk hatalmas őseink eredetét s fellépését a világszereplés szinpadjára; a bölcső-kor hajnalát, a lezajlott idők eseményeit, az ősdicsőség napjait, a nemzet jellemét, szokásait, kalandjait. Feltárja a hun birodalom megszületését, hatalmát s a testvérvísvály átka által történt elbukását.

Megismerteti a másik a magyar nép eredetét, őshazáját, dicsőséges útját egy szebb hon s nagyobb jövő megállapítása érdekében, állami szerkezetét, szellemi felfogását s ügyességét, bajnoki jellemét, nemes lelkületét és lovagiasságát. Így tárja fel egy nemzet összes jellemző vonásait. Az őskori költészet mily szép ciklusa lehetett ez, melynek magvas tartalmából a lezajlott események csatamezőin oly nagy hősök és jellemek emelkednek ki, mint Atila, Almos, Árpád s a fejedelmi fenség nimbuszát alkotó vezérek: Botond, Bulcsu, Lehel, Kadosa, Ösöb, Szabolcs, Tas, Tuhutum, Velek, Zoárd stb.

E két mondakör a legvilágosabban bizonyítja, hogy ősköltészetünk tartalmilag az eseményes, vagyis epikai világban mozgott, mely plastikai nyugodtságú eleme a keleti fantáziának szebbnél szebb lyrai virágai hullhattak mintegy megaranyozandók a hősök és dicsőséges napok keretét, rámásját. S valóban, ha valamely népnek multjáról alkotott képzelményeiben nagy és kiható költői eszme volt, úgy kétségkívül a magyar hősregék dicsekedhetnek ezzel. Hogy ezen mondaköröknek legszebb s legeredetibb zománcza elhullott, s hogy maga Anonymus, ki ezeket munkájában (*Gesta Hungarorum*) fenhagyta, még szellemükön is változtatott, az kétségtelen; a keresztény szellem és felfogás eredménye már az is, hogy a hunok és magyarok eredetét a bibliai Jáfettel hozza kapcsolatba, s Álmost olyannak rajzolja, mint a kiben a Sz. Lélek malasztja él. Az elvesztett népköltészeti szépségeket hogy nem volt képes a későbbi kor pótolni — az is bizonyos. Nehéz

küzdelsei voltak az új-kornak a régi kor eszméivel. Csoda-e, ha a küzdelmek kitett eszmeszülemények az újjáalakítás erőszakos műtétei alatt egyenként elhullottak? Csoda-e, ha ily irtó tusa közt a mult erőteljes költői életére átsebezve lassanként elvérzett?

De nemzeti hála érheti krónikásaink emlékét, kik — bár száraz vázban — fentartották őseink irodalmának e drága ereklyéit, s nem engedték egy sorsra jutni azon megszámlálhatatlan ilynemű alkotással, melyeknek többé sem hire, sem hamva. De nemcsak e két mondakör képes igazolni azt, hogy régi költészetünk alapja történeti vagy hősmondai volt. A hitkorabeli királyi mondakör is azt bizonyítja. E mondakör azon időben szerepel már, midőn királyi pártfogással jutalmazott dalnokok lépnek fel, kik énekeket szereztek és tartottak fenn; hogy pedig nem kis sereg volt, mutatja a Képes Krónika, mely sz. István halálát említve azt jegyzi meg, hogy ekkor egész Magyarország cytharája gyászba öltözött s a hegedősök énekei három évig hallgattak *).

A királyi mondakörből álló költészet is a történeti események és énekek sorát képezi. Ilyenek:

Szent István király halála. — Turóczy II. c. XXXIV.

Béla herceg párbaja a pomerániai herceggel. — Turóczy c. XXXVIII.

Endre és Béla Várkonyban. — Turóczy c. XLIV.

Salamon király végső élete. — Turóczy c. LVI.

A cserhalmi ütközet. — Turóczy c. XLIX.

László és Charitas. — Hartvicknál c. 22.

Kálmán és Álmos. — Turóczy c. LXI—LXII.

Kálmán orosz hadjárata; II. István. — Turóczy c. LXIII.

Vak Béla és Borics. — Turóczy c. LXIV.

Mint látható ezen czimsorozatból is, e mondakör oly tartalommal bir, melynél a természetes hangulat s az alap epikailag lyrai.

Ezen mondakör nem képez egy organikus egészet, hanem egyes balladaszerű mondákból áll, melyek nem kapcsolódnak szervesen össze, a dalnokok ajkán sem váltak egy kerek egészszé, hősük sem volt, aki körül csoportosuljanak, hanem általában a magyar királyok életében felmerült regényesebb s költőibb tetteket, kalandokat ülelték fel. Erősen hihetjük azonban, hogy ezen történeti énekeken kívül ősvallási és keresztény egyházi énekek is voltak; e korból ugyan egyik nemből sem maradt ránk semmi sem. Főleg azt sajnálhatjuk, hogy a pogányszerű ősvallási énekek egészen elvesztek. Mert ki tudja, egypár sor ezekből nem derítne-e nagyobb fényt őseink erkölcsére, mint minden úgyis kevésbé megbízható forrásaink?

*) Totius cythara Hungariae versa est in luctum.

Turóczy II. c. XXXIV.

Az önálló nemzetiség korának annyira becses irodalmi, illetőleg költészeti maradványai közül a hun- vagy Atila-mondakör nagyrészen a germán és román mondakörökkel áll összeköttetésben, s tárgyukat egyrészen ezen idegen mondakörök az akkortájt európaiag gyűlölt hun nép hagyományából merítették. Kétségtelen bizonyítéka ez annak, hogy ősmondáink tartalmilag nemcsak gazdagok, de nevezetesek és érdekesek is voltak.

Wenzel Gusztáv tudományosan kikutatta azon nyomokat, melyek jelzik, hogy a magyar nép itt léte első századában már hatást gyakorolt hős dalaival a német középkori költészetre, mely befolyást legjobban visszatükröztet a Nibelung-ének. Említett tudósunk alapos dolgozatában, midőn a mondák genetikai összefüggését keresi, az Etele monda nyomait az izlandi maradványokban (ságák) is felleli, úgyszintén az Eddában s az ő angol-szász Scopisvidsidhben (szerzője VII-ik sz. előtti) s a VIII-ik századbéli Hildebrand-énekben, melyben Atila s hunjai szintén felemlítvék *).

Az újabb időben felmerült az a vélemény, hogy ezen őskori mondáink, melyek a hunokról, mint a magyar nemzet őseiről tesznek említést — tulajdonképen idegen s különösen a germán mondák hatása alatt jöhettek létre. Oly törekvést találunk, mely nemcsak a magyar és hun nép rokonságát iparkodik elejteni, hanem több általános vonásokból és mondahasonlításokból azon — nemzeti közérzetünknek nem igen hízelgő — resultatumot is kimondja, hogy az u. n. magyar mondakör könyvnyomda; nem szabad ég alatt, nem hegyen-völgyön keletkezett; nem is a magyar nép képzeletének szülötte; tudakos adatai vagy külföldi krónikákból származó átvételek, vagy azok önkényes combinatiói a német hősmonda befolyása alatt **). Nem nyithatunk itt tért e felfogás és fejtegetés meghányásának, vele a mondák genetikai tekintetében egészen ellenkező állásponton vagyunk, annál is inkább, mert egész irodalom van ellene s a külföldi írók munkáiból vett adatok erőszakosan próbálják megoldani a kérdést, különösen a német krónikák és segédforrások torzképet adnak őseink mindennemű kulturális állapotáról ***).

Nem hihetjük, hogy őskori műveltségünk s irodalmi dicsőségünk e szép virágai ezer éves nagy nemzeti csalódás tárgyai lennének. Hogy a népek őskori mondái sok analogiát mutatnak, az tagadhatatlan. Többé-kevésbé befolyással voltak egymásra, mint a népek, melyeknek kebelében megszülemlettek. Vándorlás van ezeknél is, mint a népeknél, s az eközben létre-

*) L. Wenzel értekezését a magyar nemzeti hősmondáról a Reguli-Albumban. Thierry Amade jeles francia író tanulmányát a magyar-german-román mondákról. Fordította Szabó Károly. Arany János értekezését Naiv-eposunkról. Figyelő 1860. és prózai munkái közt.

***) L. Hunfalvy Pál: „Die Ungern oder die Magyaren“ című munkáját és Riedl Frigyes szakközlemény a Budapesti Szemle szeptemberi számában 1881.

****) Olv. Pulszky Ferencz elnöki megnyitó beszédét a m. Tört. Társ. Eperjesen, 1881. aug. 22-én tartott vidéki nagygyűlésén. (Századok VIII. füzet, 1881.)

jönni szokott egymásra való hatás el nem maradhat. De miért volna oly nehéz feltennünk, hogy a mondák s nemzeti hagyományok több századon fenn tudtak élni az egyszerű nép ajkán? Hogyan volna lehetséges — Thierryvel szólva — hogy Hunnia ne birt volna Atiláról szóló mondákkal, midőn Francia-, Olasz-, Spanyolország s a germán népek fel Skandináviáig a középkorban regéikkel s mondáikkal a hunokról a világot betöltötték. Az ő hire, mely mindenütt oly eleven emlékezetben él vala, ép e földön némult volna el?

Elmult volna azon nép kebelében, mely elődünk volt, s melylyel hogy rokonok valánk, a hun-mondakör legelső pontja oly tisztán kifejzi (Hunor és Magor), s melyről egész irodalmat mellőzve maga Thierry is azt mondja, hogy kétségbe vonhatlan.

Valamint az említett tudós elhiszi, ép úgy elhithetjük mi is e mondák nemzeti alapját, bár elismerjük, hogy a germán, francia és olasz elemek lassan-lassan beleszivárogtak, azzal egybeolvadtak, majd annak eredeti értelmét is módosították. Ezen nem tisztán dogmatikai hívással tartozunk nemcsak a nemzeti érzésnek és kegyeletnek, hanem népünk közfelfogásának is, mely a hős-mondák alakjait s a velök járó eseményeket emlékezetébe — hogy úgy mondjuk — vérébe vitte át s nem igen áll érdekünkben az ellenkezőt állítani már csak azért sem, mert külföldi írók is magyar nemzetinek vallják és őskorunk költészeti dicsőségén önkezünkkel ejtenénk csorbát. „E monda nemzeti mondánk marad, mert elfogadta a nép s költőiségénél fogva a magyar epikai költészetnek folyvást lelkesítő forrása“. (Gyulai Pál: Budapest. Szemle 1881. 57., 340. l. jegyzet.)

„A nemzet színe a történelmi dicsőség örököse“, mondja jellemzően Kazinczy Gábor (Emlékb. Szemere Pál felett), s ha igaz az, hogy a magas aristokraczia életerejét egy egészséges, józan és értelmes demokracziában bírja, úgy kétségkívül igaz az is, hogy maradandó becsű műköltészet csak erőteljes és gazdag népköltészetnek lehet virága. Ha jelen századunk virágzó irodalmának igazi becsét és dicsőségét felfogni és élvezni óhajtjuk, vissza kell tekintenünk nemzeti költészetünk azon ős ereire s azon törzsökére, mely annyi századok viharai közt megviselve ugyan, de el nem pusztulva szebbnél szebb hajtásokat nevelt. S ha — bár rövid időre is — belemélyedünk történetünk szép nemzeti hagyományaiba, és ismereteinket s műveltségünket történeti áttekintésben szerzett gyümölcsökkel gazdagítjuk, akkor fogjuk látni, hogy nemzetünknek ha nem is esztetikai, de nagy irodalmi becsű multja van, mely erősen tanúskodik arról, hogy népünk semmiben sem maradt el a többi nemzetek fiatal korának dicsőségétől, sőt legyőzve a nyers erő hatalmát s így átesve az erők próbálkozási korszakán, a szellem hatalmát biztosította s azt becses alkotásaiban nyilvánvalóvá tette.

Van irodalmunk — mondja helyesen Toldy — sokkal régibb, mint azt sok tudós, magyar tudós, sőt magyar író és költő csak álmodja is; és van ezen régi irodalmunknak is számos és becses műve, mely a fentartást, az ismertetést, az olvasást több felől megérdemli; s ha néha mint mű, kevesebb figyelemre méltó is, de mint a nemzeti szellemnek bizonyos időre nézve hű kifejezése, tehát mint emlék, szintűgy méltó az ismerésre, mint valamely historiai tett, melyben talán semmi rendkívüli nincs ugyan, de mint a nemzeti életnek egy jellemző vonása tanulságos, vonzó, sőt fontos lehet. (Toldy: A magy. költ. tört. Zrinyiig. 7. l.) És ezen régibb költészetünk rövid fejlődési áttekintése is eléggé bizonyítja, hogy nem volt soha olyan idő, melyben a költészet enyhítő forrása, a dalvilág üdítő csermelye kiapadt volna népünk kebeléből; sőt, mint az eddigiekből láthatjuk, a nemzeti hagyományoknak őseinknél is megvolt az a divata, mely más népeknél, hogy magát a történetet, nemzetünknek Európába lett szakadását, viszontagságteljes életét is költészet hagyá fenn emlékezetben, s az első krónikákban, minő Anonymusé vagy Kézaié, a szájról szájra menő mondák és regék szolgáltaták az első anyagot *). Bizonyítja ezt maga Anonymus, a ki munkájának prológiájában azt mondja, hogy illetlen volna ily nemes nemzethez, ha eredetét és dicső tetteit a pór nép hamis meséiből, vagy a jaculatorok csácsogó énekeiből mintegy álomban hallgatná; s ezért ő „Különféle történetírók hagyományaiából“, „biztos írásokból“, „a historiák világos előadásából“ meríti anyagát.

A gazdagság mellett oly érdekes események gyűjteménye volt őseink mondai és balladási költészete, hogy fejlődött irodalmunk művészköltői is szent lelkesedéssel s lankadatlan szorgalommal dolgozták fel annak krónikáinkban fenmaradt részeit.

Jelen századunk epikai mozgalmának minden nevezetessége visszaszáll az ősi mult költészetének eme szép mezőire. Arany János Atila testvérének Budának halálát írta meg remek drámailag epikai felfogással párosult gyönyörű költői kidolgozásban (egy nagyobb trilogiának tervezett egésznek része). Pázmándi Horváth Endre a m. t. akadémia által megjutalmazott Árpádiász-át írta meg ékes hexameterekben XII énekben. Debreczeni Márton a kiovi csatát énekelte meg XVI énekes eposban. Vörösmarty Mihály (XIX. századbeli költőink királya) a honfoglalás nagyszerű eseményéből Zalán futását, majd a cserhalmi ütközetet (Cserhalom) írta meg ragyogó nyelven s művészi romantizmussal. Czuczor Gergely az augsburgi csatát, Botond hős tettét Byzanczban, énekelte meg; Garay János, Szász Károly s több jeles írói századunknak keresik fel az ősi forrást, melynek cseppjeiből nyertek erőt s lelkesedést

*) Szilády szerint a Pannonia megvételéről szóló ének eredeti szerkezetű példánya lenne alapja valamennyi krónika forrásának. (Középk. költ. maradv. 248 l.)

annyi jobbaink, kik századunk első felében irodalmilag indítják meg a politikai s társadalmi reformokat (eposz irodalmunk, Kazinczy nyelvújítása, akademia stb.); mert tudnunk kell, hogy enemű munkálkodásaik által az ősi dicsőség varázsfényét tartották a sivár jelenben tengődő s bizalmatlan nemzet elé, mely nemzet át is érezte az ősi fény erős sugárzatát, s összeegyeztetve az irodalmat a politikai elvekkel, megtörte a nyomasztó sánczokat, melyeknek romjain azután kibontva fölvilágosodott szellemének zászlóját, régi dicsőségének megfelelő s megérdemlett szebb jövőt formált s követelt. Kivívta a szellem szabadságát, visszaállította a nemzetiség eszméjének nyílt jogait s körülsánczolta mindezt a politikai jogok erős bástyaival.

Ime az őskori irodalom erejének befolyása jelen századunk irodalmi fejlettségére s a nemzeti reformokra!

Régi költészetünk volt a forrás, melyből a nemzeti szellem halhatatlan erecskéi csergedeztek annyi viszontagságteljes századon át, s el nem mulhattott sem a vad csaták zajában, sem a nemzeti tespedés gyászos közönyében, mert oly tulajdonsága volt, mely többé tette pusztá költészetnél. Valamint az ősmagyar népben megvolt bizonyos tiszteletreméltó józanság és életbölcesség — mint azt a történelem tanúsítja — ép úgy költészetében is nem az üres érzelgősségnek hódolt, hanem költészetét komoly és férfias gondolkodásának, lovagias érzületének, kora elveinek s felfogásának valóságos tükrévé tette. Költészete tartalmilag becses és magvas volt, az eseményeknek költői felfogása s megalakítása. A képzelődés ürességeit mellőzve bele-nyúlt a nemzeti élet legmélyebb szíverei közé s onnan merítette azt, mit költészetébe tartalomként fektetett. Imét oly becses, nemzetünk életrajzára nézve oly fontos és irodalmunk értékét annyira emelő. És ezen valóság, e tartalmasság az, ami az idők rozsdájának ellenállt s ami hozzáértő ősapáink honszerető szívéhez s annak dicsőségét hirdető ajakához egyaránt.

Bauer Lénárd.

I.

Adatok a főgymnasium történetéhez.

1) A tanárkar s az abban történt változás.

A magyarországi kegyes tanítórend főtisztelendő kormánya Tóth Pált Máramaros-Szigetre, s Véber Antalt Debreczenbe helyezte át, ide pedig Nagy-Károlyból Diterle Nándort, Budapestről Bujk Bélát tette; s így a kecskeméti r. kath. főgymnasiumban e tanévben mint tanárok működtek:

1) **Polák Ede**, kegyes tanítórendi áldozó pap, tiszteleti kormánysegéd,

szépműv. és bölcsészettudor, a kir. m. term. tudományi társulat rendes tagja, igazgató, rendes tanár; tanította a természettant a 7. és 8. osztályban hetenkinti 10 órában. — Tanárkodásának évszáma 43.

2) **Kutserik Sándor**, kegyes tanítórendi áldozó pap, rendes tanár, kalocsai főszentszéki ülnök, koronával diszített arany-éremkereszt tulajdonosa; tanította a latin nyelvet a 6. és 7. osztályban hetenkinti 12 órában. — Tanárkodásának évszáma 54.

3) **Végh kal. József**, kegyes tanítórendi áldozó pap, szépműv. és bölcsészettudor, rendes tanár, a 4. oszt. főnöke; tanította a latin nyelvet a 3. 4. és 5. osztályban hetenkinti 18 órában. — Tanárkodásának évszáma 42.

4) **Réti Márton**, kegyes tanítórendi áldozó pap, a k. m. term. tud. s a magy. történelmi társulat rendes tagja, tanár, a 7. oszt. főnöke, hitszónok s jegyző; tanította a hittant a négy felső, a magyar nyelvet a 4., a német nyelvet a 3. 6. 7. s a szépirást az 1. 2. osztályban hetenkint 18 órában. — Tanárkodásának évszáma 15

5) **Farkas József**, kegyes tanítórendi áldozó pap, a rendi növendékek tanulmányi felügyelője, a budapesti philológiai társ. rendes tagja, rendes tanár; tanította a latin nyelvet a 8. s a magyar nyelvet a 7. osztályban hetenkinti 8 órában. Tanárkodásának évszáma 15.

6) **Feld Vilmos**, kegyes tanítórendi áldozó pap, tanár, a k. magy. term. tud. társulat rendes tagja, a 3. oszt. főnöke, hitelemző; tanította a négy alsó, a magyar nyelvet s mennyiségtant a 3., a földrajzot s rajzoló mértant az 1. osztályban hetenkinti 20 órában. — Tanárkodásának évszáma 14.

7) **Kövessy Kálmán**, kegyes tanítórendi áldozó pap, rendes tanár, a magy. történ. társulat rendes tagja, a 8. oszt. főnöke; tanította a történelmet az öt felső, a földrajzot és mennyiségtant a 4. s a rajzoló mértant a 2. osztályban hetenkinti 20 órában. — Tanárkodásának évszáma 12.

8) **Lauch nep. János**, kegyes tanítórendi áldozó pap, tanár, a k. m. term. tud. társ. rendes tagja, a mennyiségtani szertár öre; tanította a német nyelvet a 4. 5., a mennyiségtant az 1. 7. és 8. osztályban hetenkinti 17 órában. — Tanárkodásának évszáma 12.

9) **Balácsi József**, kegyes tanítórendi áldozó pap, tanár, a gymnasiumi könyvtár öre; tanította a görög nyelvet a 6. 7. 8. s a német nyelvet a 8. osztályban hetenkinti 17 órában. — Tanárkodásának évszáma 13.

10) **Sárgai Antal**, kegyes tanítórendi áldozó pap, tanár, a 2. oszt. főnöke s a természettani szertár öre; tanította a latin nyelvet s földrajzot a 2., a politikai s természettani földrajzot a 3. s a mennyiségtant a 6. osztályban hetenkinti 17 órában. — Tanárkodásának évszáma 8.

11) **Diterle Nándor**, kegyes tanítórendi áldozó pap, tanár, az 1. oszt. főnöke s a természetrajzi gyűjtemények öre; tanította a latin nyelvet

az 1. s a természetrajzot a 2. 4. 5. és 6. osztályban hetenkinti 17 órában. -- Tanárkodásának évszáma 8.

12) **Bauer Lénárd**, kegyes tanítórendi áldozó pap, tanár, a 6. oszt. főnöke s az ifjúsági könyvtár őre; tanította a magyar nyelvet a 2. 5. 6. 8. s a bölcsészetet a 8. osztályban hetenkinti 17 órában. — Tanárkodásának évszáma 2.

13) **Bujk Béla**, kegyes tanítórendi áldozó pap, tanár, az 5. oszt. főnöke; tanította a görög nyelvet s mennyiségtant az 5., a magyar nyelvet az 1. s a mennyiségtant a 2. osztályban hetenkinti 19 órában. — Tanárkodásának évszáma 1.

14) **Pataky Imre**, világi, tanár, a rajziskolai tanszerek őre; tanította a rajzoló mértant a 3. 4., a szabadkézi rajzot a kegyes tanítórendi növendékpapoknál s a felgymnasiumi tanulóknál hetenkinti 8 órában. — Tanárkodásának évszáma 11.

15) **Szabados Géza**, világi, az ének- és a zeneiskolai tanszerek őre; tanította a műéneket és zenét mind a kezdőknél, mind a haladóknál hetenkinti 8 órában.

16) **Schindler Bernát**, világi, tanította a francia nyelvet a kezdő s haladó tanulóknál hetenkinti 2—2 órában.

17) **Zsigmond József**, világi, gazd. felső népiskolai s okl. tornatanító, a tornászban gyakorolta a főgymnasium növendékeit hetenkinti 6 órában.

18) **Haulik Károly**, k. r. n. p. 8. oszt. tanuló szívességből tanította a gyorsírást hetenkinti 1 órában a haladott,

19) **Miklóssy Sándor**, k. r. n. p. 8. oszt. tanuló a haladó,

20) **Számek György**, k. r. n. p. 8. oszt. tanuló a kezdő tanulóknál. Irodalmi téren működtek: Bauer Lénárd, Farkas József és Polák Ede.

2) A tanév lefolyása alatt történtek.

Az 1881. évi augusztus hó 28-án tartatott meg az első tanári értekezlet, melyben a tantárgyak felosztása, az osztályfőnökök kijelölése, a tanórárend megállapítása s a tananyag módszeres beosztása után főgymnasiumi jegyzővé Réti Márton tanár választott. — Augusztus hó 29-én kezdetett meg a tanulók összeírása. — Az 1881/82-ik tanév szeptember hó 1-én ünnepies „Veni Sancte“-vel nyitattott meg. Szeptember hó 2. és 3-án tartattak a pótló és javító vizsgálatok; 5-én pedig kezdődtek a rendes előadások.

Október hó 2-án hirdettettek ki az 1881/82. tanévre kitűzött pályakérdések és jutalmak; a pályamunkák beadására határnapul aprilis hó 5-ike tűzetett ki.

Október hó 4-én, mint Ő cs. és apostoli kir. Fűlségének magas neve-

napján jelen volt a tanárkar s a tanuló ifjúság az anyatemlomban tartott ünnepies isteni tiszteleten.

November hó 9-én tek. Dömötör Sándor kir. közjegyző úr bold. eml. Ferenczy László hagyatékából 200 forintot adott át az intézet igazgatóságának, mely összeg mint alapítvány a helybeli takarékpénztárnál letétetett; kamatja jövő évtől fogva évenként a jótékony célra fog fordíttatni.

Május hó 2-án kezdődtek a 8. oszt tanulók évi vizsgálatai s ugyanazon hó 9-éig tartottak.

Május hó 11, 12. és 13-án tartattak az írásbeli érettségi vizsgálatok. Írásbeli dolgozatokul a főigazgatóság által ki voltak jelölve:

a) Magyarból:

„Két jó van s e fölött sorsnak nincs semmi hatalma:

Szorgalom és az erény; földön az, égben ez áld.“ *Vörösmarty.*

— Chria —

Jelesen dolgozott: 10.

Jól: 6.

Elégségesen: 1.

b) Magyarból latinra:

„Nyilvános nevelés a régi Rómában.“ (Vagács—Schiebinger, Latin irányképző gyakorlatok cs. k.)

Jelesen: 5.

Jól: 4.

Elégségesen: 8.

c) Latinból magyarra: „Tac. Ann. I. k. 42. f. Germanicus beszéde katonáihoz. „Non mihi uxor aut filius patre et republica cariores sunt . . . animam inter infensos trahere.“

Jelesen: 6.

Jól: 3.

Elégségesen: 8.

d) Görögből magyarra: „Socrates kiüríti a méregpoharat.“ (Plato Phaedon LXVI. fejezetéből 19 sor.)

Jelesen: 6.

Jól: 7.

Elégségesen: 4.

e) Német nyelvből fordításra: „Az idős Cyrus halálos ágyán.“ (Tört. elbesz. Xenophon u.)

Jelesen: 2.

Jól: 8.

Elégségesen: 7.

f) Mennyiségtanból:

1) N. város 300,000 forintnyi kölcsönt vett föl $5\frac{3}{4}\%$ mellett s azt 50 évi részletben törleszteni akarja; mily nagy egy részlet?

2) Hány km. távolságra fekszik Kecskemét Londontól, ha London éjsz. szél. $51^\circ 31' 30''$, keleti hossz. $17^\circ 30' 29''$, Kecskemét éjsz. szél. $46^\circ 54' 29''$, kel. hossz. $37^\circ 21' 31''$?

3) A derékszögű szegvényrendszerre vonatkoztatott kör egyenlete: $X^2 + y^2 - 6y - 16 = 0$; egy egyenes vonal egyenlete: $6y - 5x - 5 = 0$. Meghatározandó: 1) A kör és az egyenes metszési pontjainak szegvényei. 2) A kör és a tengelyek metszési pontjainak szegvényei. 3) Az egyenes távolsága a kör középpontjától.

Jelesen: 5.

Jól: 9.

Elégségesen 3.

Június hó 5-én tartatott meg számos és diszes közönség részvéte mellett az iskolai ünnepély. Műsorozata volt:

I.

- 1) „Induló.“ — Szabados Gézától. Előadja a főgymn. zenekara.
- 2) „Dalra.“ — Férfinégyes. Spor E-től. Zenekiséret mellett előadja a főgymn. énekkara.
- 3) „A holló.“ — Poe Edgár után ford. Szász K. Szavalja Mácska Lajos k. r. n. p. VIII. oszt. tanuló.
- 4) „Arie et Finale.“ — Ernani című dalműből. Ének- és zenére alkalmazta Szabados Géza. Zenekiséret mellett előadja a főgymn. énekkara.
- 5) „Az én lakásom.“ — Tompa M-től. Szavalja Szarvasi Zoltán VII. oszt. tanuló.
- 6) „Népdal-egyveleg.“ — Szabados Gézától. Zenekiséret mellett előadja a főgymn. énekkara.

II.

- 1) „Finale.“ — Nabucco című dalműből. Verditől. Előadja a főgymn. zenekara.
- 2) „A hazáról.“ — Petőfitől. Szavalja Kecskeméti A. V. oszt. tanuló.
- 3) „Norma“ című dalmű. — Bellinitől. Ének és zenekiséret mellett előadja a főgymn. énekkara.
- 4) „Pirongatás.“ — Jókaitól. Szavalja Battlai János VIII. o. tanuló.
- 5) „Dal-csokor.“ — Férfinégyes. Szabados Gézától. Zenekiséret mellett előadja a főgymn. énekkara.
- 6) „A hazaszeretet.“ — Párbeszéd: Kálmán, Pista s Emil közt. Előadják: Gallia Béla III., Vajda János és Reichráth József II. oszt. tanulók.

7) „Tengerész-dal.“ — Zajztól. Ének- és zenére alkalmazta Szabados Géza. Előadja a kis zenekar s a kezdők énekkara.

8) „Hallod-e.“ — Induló. Szabados G.-tól. Előadja a főgymn. zenekara.

Az ünnepély vége felé olvastatott a pályázatok eredményéről szóló jegyzőkönyv; ugyanakkor bontattak fel a pályadíjakat nyert tanulók jeligés levelei is.

Minthogy a most folyó évben Úr napja június hó 8-ára, Ó Felségének, dicsően uralkodó apostoli királyunknak koronázási évfordulójára esett: az ekkor tartatni szokott isteni tisztelet június hó 11-én, azaz vasárnap tartatott meg, melynek fényét a főgymnasium ének- és zenekara a műkedvelők szives közreműködése mellett emelte.

Az évi nyilvános vizsgálatok június hó 12-én megkezdetvén, ugyanazon hó 28-ikáig folytattattak.

Június hó 14-én és 15-én ngs. s főtisztelendő Dr. Lutter Nándor, kegyes tanítórendi kormánysegéd, helyettes főigazgató s közoktatási tanácsos úr elnöklete alatt tartattak meg a szóbeli érettségi vizsgálatok; e vizsgálatokra 16 nyilvános s 1 magántanuló bocsáttatott, kik mind az évi, mind az írásbeli érettségi vizsgálatokat sikerrel állották ki. Kitüntetéssel érettnak nyilvánítottatott 3, érettnek 14.

Június hó 29-én ünnepies „Te Denm“ s az igazgatónak beszámoló beszédje után a pályadíjak, jutalmak, meg a tudósítványok kiosztása ment végbe, s ezzel az 1881/2-iki tanév bezárattott.

A tanári értekezletek és tanácskozmányok a vallás s közoktatási magy. kir. magas miniszterium 1873. évi július hó 22-én 12,789. sz. a. kelt rendelete által kitűzött időszakokban meg voltak tartva; tárgyaikat részint a tananyag módszeres beosztása, illetőleg a tantervnek az oktatás követelményei szerint pontos egybevágó részletezése, részint a tanítás menetének s az összes tanuló ifjúság haladásának ellenőrzése és kimutatása iránt felmerült kérdések képezték. Mindezen értekezletek jegyzőkönyvei hitelesített másolatokban az illető fensőbb tanhatósághoz fel voltak küldve.

3) Felsőbb rendeletek.

A nm. vall. és közokt. miniszteriumtól leérkezett fontosabb rendeletek:

1) Az 1881-ik évi november hó 19-éről kelt 29,950-ik számú, melyben a nem kath. tanulók hit- és erkölcsstani érdemjegyeik iránt tett intézkedés foglaltatik.

2) Az 1881. évi december hó 17-éről kelt 33,788-ik számú, mely „a közmunka és kereskedési m. kir. miniszteriumnak a vasúti üzlet-gyakoroktól megkivánt iskolai képzettség ügyében kiadott rendeletének másolatát tartalmazza.

3) Az 1882. évi január hó 8-áról kelt 38,424-ik számú, melylyel a vallás és közokt. m. kir. miniszterium az országos közokt. tanácsnak azon határozatát hagyta helyben, hogy ezentúl csupán oly tankönyvek végleges bírálatát fogja eszközölni, melyek valamely tanfolyamot egész teljességben tárgyalnak.

4) Az 1882-ik évi január hó 31-éről kelt 3259-ik számú, melylyel az 1879/80. és 1880/81-ik évi közoktatási állapotokról szóló miniszteri X. jelentésnek egy példánya a gymnasiumi könyvtár számára küldetett.

5) Az 1882-ik évi január hó 29-éről kelt 3133-ik számú, mely szerint olyan esetek, midőn az intézeti ösztöndíjas tanulók vagy a papnevelő-intézetbe vétettek föl, vagy más módon teljes ellátásban részesíttetnek, azonnal följelentendők.

6) Az 1882-ik évi február hó 14-éről kelt 2573-ik számú rendelettel leérkezett a sorrend egy példánya, mely szerint ezentúl az évi zárjelentések szerkesztendők.

7) Az 1882-ik évi márczius hó 21-éről 8607-ik számú, melylyel a közpiskolai tanárvizsgálatra vonatkozó új szabályrendeletnek egy példánya megküldetett.

8) A vallás és közokt. m. k. miniszteriumnak f. é. márczius hó 26-áról 593. eln. sz. a. kelt magas átirata, mely a vezetése alatt álló intézetek számadó közegeit a bélyeg- és illetékszabályok szigorú megtartására utasítja.

4) Vallási ügy.

A délelőtti rendes előadásokat 7 $\frac{1}{2}$ órakor sz. mise előzte meg; vasárnapokon a félóraig tartott hitoktatást 8 $\frac{1}{2}$ órakor sz. mise, délután 3 órakor vecsernye követte. Nyilvános istenitiszteletet különösen emelték a jól szabályozott és kellő áhitattal elzengett vegyes hangú egyházi énekek; minden ünnepen pedig zenés misék adtak elő.

A róm. kath. növendékek az év folytán ötször végezték a sz. gyónást és ugyanannyiszor részesültek az oltári szentségben. A husvéti sz. gyónást és áldozást három napi szent gyakorlatok előzték meg. A sz. menetekben s a jubilaumi ájtatosságban is részt vett a r. kath. ifjúság; hittani oktatását illetőleg a felügyeleti jogot nagyméltóságú Peitler Antal váci püspök úr gyakorolja közvetve az erre kinevezett hittani biztos ngs. s főt. Bogyó Pál apát, kerületi esperes és kecskeméti plébános úr által, ki a vizsgálatokon is jelen volt. — A gör. kel. helv. és mózes vallású növendékeket a hittanban saját hittanáraik oktatták.

5) Fegyelmi ügy.

Az iskolai rend, a jó szokás és nemes erkölcs ápolására alkalmas szabályokat az igazgató egy-egy nyomtatott példányban beiratáskor a szülők,

vagy helyetteseik kezeibe juttatta, hogy ők is saját gondviselésökkel az iskola törekvéseit gyámolítsák; a tanárkar szintén rajta volt, hogy a tanuló ifjúság e szabályokat tiszteletben tartsa s teljesítse.

6) Tanodai segédszerek és szerelvények.

a) A gymnasiumi könyvtár számára szereztettek: a „Magyar nyelvőr“, a „Magyar tanügy“ cz. füzetek, az „Országos tanáregyesületi közlöny“, „Földrajzi közlemények“, „Századok“, a „Figyelő“, „Az egyetemes philologiai közlöny“ cz. folyóiratok, a „Természetrizsi füzetek“, a „Közoktatás“ cz. egyetemes tanügyi közlöny. — „A bölcsészet tankönyve.“ Irta dr. Stökl Albert, magyarította dr. Zafféry Károly. — „Pestalozzi munkái.“ Fordította Zsengeri Samu. — Szász Károly „A világirodalom époszai.“ I. k. — Thierry Amadé „A római birodalom képe.“ — Alexander Bernát „Kant.“ I. k. — Pulszky Károly „Renaissance Olaszországban.“ I. k. — „Bildet Atlas zur Welt-Geschichte“ von Prof. L. Weisser. — „Az ember, annak természete, lelke, tehetségei és végcélja Aquinói Sz. Tamás tana szerint.“ Irta Rouillet de la Bonillerie Ferencz, pergai érsek. Francziából fordította Nagy Alajos, kegy. t. r. áldozó pap, főgymn. r. tanár. — „Egervár története.“ Balogh Jánostól. — A lőcsei m. kir. állami főreáltanoda „Album“-a. — Tankönyvek: Szemák „Német olvasókönyv.“ II. — Szamosi „Görög olvasókönyv.“ — Bartal—Malmosi „Latin alaktan.“

A j á n d é k o k :

A tek. magy. tud. Akademia részéről: „Almanach.“ (1882.) „Értesítő.“ (1880, 8. 1881, 1—8.) „Évkönyvek.“ (XII. 7.) „Mathemat. és természettud. közl.“ (XVI.) „Nyelvtud. közl.“ (XVI. 2. 3.) „Nyelvtud. ért.“ (IX. 2—12; X. 1.) „Philosoph. ért.“ (II. 6. 7.) Társadalmi ért.“ (VI. 8. 9. 11. 12; VII. 1.) „Tört. ért.“ (IX. 2; 4—9.) „Mathemat. ért.“ (VII. 17—25; VIII. 1—7; 9—12.) „Természettud. ért.“ (X. 11. 15—18; XI. 1—20.) „Magy. országgyűl. emlékek.“ (VII.) „Erdélyi országgyűl. emlékek.“ (VII.) „Anjou-kori okmánytár.“ (II.) „Nyelvemléktár.“ (VII. VIII.) „Régi magy. költők tára.“ (III.) Molnár „Közoktatás.“ (I.) Trefort „Emlékbeszédek.“ Nyáry „Aggteleki barlang.“ Ábel „Egyetemeink.“ Simonyi „Kötőszók.“ Jendrassik „Myographium.“ Budenz „Összehasonlító szótár.“ (V. f.)

A nagymélt. m. k. vallás- és közoktatásügyi miniszterium részéről „A közoktatás állapotáról szóló X. jelentés.“

A kolozsvári m. k. Tudomány-egyetem részéről: „Act. Reg. Scient. Universitatis. Claudiopolitanae.“ (1880—81. Fasc. II. 1881—82. Fasc. I.)

A m. k. József-műegyetem részéről: „Beszéd az 1881—82. tanév megnyitásakor.

Mgs. Horváth Döme kir. táblai tanácselnök úr részéről: „Magyar Szemle.“ (1881. évf. jan.—jún., aug.—deczemb. füzetek.) Corvin „Illustrirte Weltgeschichte.“ (Folytatólágosan.) Márki „Virgil Éneisz.“ (II. k., I. füz.) „Az egyetemi nyomda termékeinek jegyzéke.“

Tek. Horváth Béla kir. alügyész úr részéről: Guzmics „Rom. kath. és protestans unio.“ Hoffinger „Handbuch für Donaureisende.“ Esaias Budai „De caussis stili latini.“ Toldy I. „Pártjaink feladata a választások után.“ Curas „Französische Sprachlehre.“ Ezen felül több vegyestartalmú kötet.

Az Eggenberger-féle könyvkereskedés részéről: Bartal—Malmosi „Jegyzetek T. Livius XXI. és XXII. könyvéhez.“ Ugyanazoktól „Szótár a latin olvasókönyvhöz.“ Petrovich „C. Taciti Annalium l. I—VI.“ Pirchala „Vergilii Maronis Aeneidos l. XII.“ Névy „Olvasmányok a poetikához.“ König „Algebra.“ (III. f.) U. attól „Az algebra I., II. füzetének áttekintése.“ Pauer „Philosophiai propaedeutica.“ Babics „Tapasztalati lélektan“ és „Logika.“ Brózik—Paszlavszky „Földrajz.“ (II.) Simonyi „Kis magyar nyelvtan.“ Suppan „Számítan.“ (I. o. szám.)

A Franklin-Társulat részéről: Ábel „Homeros Iliasa.“ (I—III. é.) „Jeles írók iskolai tára.“ (XV. XVII. XVIII. XIX.) Scholz „Földrajz.“ (III. r.) Landau—Wohlrab „Rajzoló geometria.“ (III.) Lutter „Mértan.“ (V. VI. VII. o. számára.) U. attól „Betűszámítan.“ (IV—VI. o. sz.) Roth „Az állattan alapvonalai.“

A Lampel Róbert-féle könyvkereskedés részéről: Tomor—Váradi „Magyar olvasókönyv.“ (I. II. III. IV. r.) Némethy „A rom. kath. egyh. szertartások kézikönyve.“ Visontay „Egyetemes földirat.“ (I. II. r.) Visontay „Ausztria-Magyarország földirata.“ Visontay—Borbás „A magyar állam és a földközi tenger környékének földirata.“ Cherven „Az Osztrák-Magyar-Monarchia földirata.“ Felsmann „Deutsches Lesebuch.“ (I. II. Th.) Heinrich „Deutsches Lehr- und Lesebuch.“ (I. III. B.) Mocnik—Schmidt „Számítan.“ (I. II. füz.) Vaszary „Világtörténelem.“ (I. II. k.) Veress „Latin-magyar szótár.“

Zilahy Sámuel könyvkereskedő úr részéről: Pap „Növénytan elemei.“ (V. o. sz.) Szamosi „Görög olvasókönyv.“ Wohlrab „Antik számvetési feladványok.“

Lauffer Vilmos könyvkereskedő úr részéről: Abt „Természettan kísérleti alapon.“

Heckenast Gusztáv utóda részéről: Andrassy „Német olvasókönyv.“

Stampfel Károly könyvkereskedő úr részéről: Cserny—Dávid „Latin stílusgyakorlatok.“

T. Bódogh János úr részéről: „Gyorsírás-irodalmi könyvtár.“ (I. II. III. füzet.)

T. Héya Mihály úr részéről: „Ezeréves jubileumunk fölötti elmélkedés.“
Gross Gusztáv kiadó és könyvkereskedő részéről: „A fizikának elemei“,
a középtanodák számára. Irta Bierbauer Lipót győri főgymn. ny. r. tanár.

Az ifjúsági könyvtár részére vétel útján szereztettek:

„Babérlombok.“ B. Eötvös J. műveiből 1 k. „Elbeszélések.“ B. Eötvös Józseftől. „A végváriak.“ Regény Jósikától 3 kötetben. Jósika M. „Ujabb novellái. 4 köt. „A két mostoha. Jósika M. 2 köt. „Novellák.“ Lauka G.-tól. 1 köt. „Tíz év Magyarország legújabb történetéből.“ Kerékgyártó Árpád. „Vértanúk a magyar történelemből.“ Szilágyi S. 1 k. „A regélő István bácsi.“ Majer 3 k. „Vadász kalandok.“ 1 k. „Madárvilág képekben.“ 1 k. „Család könyve.“ Szerkeszti Greguss Á. és Hunfalvy J. 2 k. „A magyar nemzeti irodalom és műveltség tört.“ Lászkay I. 1 k. „Három nemzedék.“ „A kötelességekről“ Ciceró. 1 k. Majláth „Regéi.“ 1 k.

Mgs Horváth Döme úr adománya: „Figyelő“ irodalomtörténeti közlöny füzetei 1881-ik év szeptember havától 1882. június végéig és a „Nemzeti könyvtár“ füzetei a 78-ik számtól egész a 117-ikig.

A kegyes tanítórendi növendékpapság adománya: „Aesthetika.“ Babics K. 1. kötet.

b) A természetrajzi szertár részére szereztettek: Semnopithecus entellus — egy madár — Rana esculenta, Salamandra maculata és Chondrostoma nasus csontváza. — Törzs papirmacheból. — A hat jegőczrendszer tengelyváza sodronyból.

T. Gallia Emma úrnő adománya, az aczéltollak készíteményét szemléltető táblázat.

c) A természettani szertár részére az intézet költségén szereztettek: a Foucalt-féle kísérlethez való készülék s 6 darab fénykép a büvös lámpához.

Stein Béla 7. oszt. tanuló pedig a Stereokophoz 6 db. fényképet, ugyanaz d) a vegytani kísérletekhez 4 db. porcellán-csészét ajándékozott, t. Machleid Alajos gyógyszerész úr pedig többféle kémszert és anyagot.

e) Az érem- és a régipénz-gyűjteményét: Mgs Horváth Döme úr és Fehér Lajos 5. oszt. tanuló egy-egy db. ezüstpénzzel.

f) A rajziskola mintagyűjteményét pedig tek. Horváth Béla kir. alügyész úr „Sz. István keresztelése“, „Erzsébet királynő Deák Ferencz ravalalán“ cz. képekkel, s az országos magyar képzőművészeti-társulat 1881. és 82. évi albumlapjaival gyarapították.

g) A zeneiskola szükségleteire a n. érd. kath. egyházközség ez évben is 50 forintot utalványozott.

Az 1881/82-iki tanévre kitűzött pályakérdések.

I. Kecskemét város tek. községtanácsa által alapított „Széchenyi-dij“-ra a következő értekezés tüzetett ki:

„Mátyás király uralkodásának fény- és árnyoldalai.“ A kijelölt határ-időre 5 e nemű dolgozat adatott be, melyeknek bírálói Hornyik János városi főjegyző, Kovács József kir. törvényszéki bíró, dr. Tassy Pál jogakadémiai tanár, Tóth István városi tanácsos és Kövessy Kálmán tanár urak valának. E beérkezett 5 dolgozathból 3 jutalomra, 1 pedig dicséretre érdemesítettett.

A „Széchenyi-dij“-t vagyis 30 o. é. frtot Acsai Antal k. r. n. p. VIII. oszt. tanuló nyerte.

A második díj vagyis Hornyik János városi főjegyző úr 1 db. aranya és dr. Tassy Pál jogakadémiai tanár úr Bumüller világtörténelme Kecskeméti Lajos VII. oszt. tanulóknak íteltetett oda.

Ujvári Gergely k. r. n. p. VIII. oszt. tanuló műve Kovács József kir. törvényszéki bíró úr 5 o. é. frtjával jutalmaztatott.

Dicséretet érdemelt Lusztig Mihály VIII. oszt. tanulóknak dolgozata.

II. A „Kaszinói díj“-ra kitűzetett egy magyar történelmi beszély „Izabella királyné“ czímmel.

Beérkezett 3 beszély; e 3 beszélyt Dömötör Sándor m. kir. közjegyző, Gyenes István árvaszéki ülnök, Kovács István telekkönyvvezető és Réti Márton tanár urak bírálták. E 3 beszély közül 1 érdemesítettett jutalomra és pedig:

Réti Ferencz k. r. n. p. VII. oszt. tanuló nyerte el dolgozatával a 20 o. é. frtnyi „Kaszinói díj“-at.

III. Néhai Zsiga Alajos kegyes tanítórendi áldozó pap és gymnasiumi tanár által alapított u. n. „Zsigadij“-ra a következő erkölcs-tani pályakérdés tüzetett ki: „Az élet fáradalmi megtanítanak bennünket az élet javait becsülni.

Beérkezett 5 e nemű dolgozat; e dolgozatokat Kiss Lajos ügyvéd, dr. Kocsis József orvos, Balácsi József tanár és Farkas József tanár urak bírálták.

A beérkezett dolgozatok közül 3 jutalomra, 1 pedig dicséretre érdemesítettett a bíráló választmány által.

Az első jutalomra, vagyis a „Zsiga-díj“-ra 25 o. é. forintra Réti Ferencz k. r. n. p. VII. oszt. tanuló dolgozata íteltetett méltónak.

Acsai Antal k. r. n. p. VIII. oszt. tanuló dolgozata Gyenes István árvaszéki ülnök és Szegedi György városi alkapitány urak által felajánlott 2 db. arannyal, Számek György k. r. n. p. VIII. oszt. tanuló műve Domokos Boldizsár ügyvéd úr 1 db. aranyával jutalmaztatott.

Dicséretet érdemelt Bolla Lajos k. r. n. p. VIII. oszt. tanuló dolgozata.

IV. Költői dolgozatul a következő pályakérdés tüzetett ki: „Írassék le a szüret.“

A beérkezett 3 költemény bírálói Bagi László ügyvéd, S. Kovács József járásbíró és Bauer Lénárd tanár urak voltak.

A költemények közül 1 jutalomra, 1 dicséretre méltattatott.

A jutalmat, vagyis Bogoss Endre törvényszéki bíró és Fekete István ügyvéd urak által felajánlott 2 db. aranyat Hám Sándor k. r. n. p. VII. oszt. tanuló költeménye nyerte.

Dicséretet Hám Sándor k. r. n. p. VII. oszt. tanuló költeménye érdemelt.

V. Szépészeti fejtegetésül Arany Jánosnak „Murány ostroma“ című költeménye tüzetett ki.

A határnapig beérkezett 2 e nemű fejtegetést Bogoss Endre törvényszéki bíró, Fekete István ügyvéd, Horváth Béla kir. alügyész és Bauer Lénárd tanár urak bírálták.

Mind a két fejtegetés jutalomra érdemesített.

Az első díjat, vagyis Horváth Béla kir. alügyész úr által felajánlott 2 db. aranyat Mácska Lajos k. r. n. p. VIII. oszt. tanuló nyerte el.

A második díjat, ugyancsak Horváth Béla kir. alügyész úr által felajánlott 5 o. é. forintot Miklóssy Sándor k. r. n. p. VIII. oszt. tanuló nyerte el.

VI. Természetráji értekezésül a következő pályakérdés tüzetett ki: „A rovarok átalakulása.“

A kitűzött időre 4 e nemű értekezés adatott be; bírálók Domokos Boldizsár ügyvéd, Diterle Nándor tanár és Feld Vilmos tanár urak voltak.

Az értekezések közül 2 jutalmat, 2 pedig dicséretet érdemelt.

Az első díjat, Machleid Alajos gyógyszerész úr 2 db. aranyát Mráz József VII. oszt. tanuló nyerte el.

A második díj, vagyis Zimay Károly ügyvéd úr 1 db. aranya Pintér Pál k. r. n. p. VII. oszt. tanuló értekezésének íteltetett oda.

Dicséretet érdemelt Haulik Károly k. r. n. p. VIII. oszt. tanuló és Varga József k. r. n. p. VII. oszt. tanuló értekezése.

VII. Mennyiségtani pályakérdésül kitűzetett:

„Az arány fogalma és alkalmazása a mennyiségtanban.“

A kitűzött határidőre 3 e nemű pályamű adatott be, e 3 pályaműnek bírálói: Szegedi György városi alkapitány, Zimay Károly ügyvéd, Polák Ede főgymnasiumi igazgató és Lauch nep. János tanár urak voltak.

Mind a három pályamű jutalomra érdemesített.

Az első díjat, vagyis dr. Horváth János orvos úr 2 db. aranyát Miklóssy Sándor k. r. n. p. VIII. oszt. tanuló nyerte el.

A második díj, vagyis Vári Ede kereskedő úr 1 db. aranya Stein Béla VII. oszt. tanuló dolgozatának íteltetett oda.

Haulik Károly k. r. n. p. VIII. oszt. tanulóknak dolgozatát egy névtelen jótévő 2 db. ezüst forinttal jutalmazta.

8) Segély- és ösztöndíjak.

Örökemlékü gr. Koháry István s más nemeskeblű ifjúság-barátok bőkezősége által örökített alapítványok kamatjaiból 20 szegényebb sorsú szorgalmas és jóviseletű tanuló kapott segélyt; mire 100 frt fordított.

A tanév elején ugyanezen alapítványok kamatjaiból 92 forint és 8 krajczár értékű tankönyvek osztattak ki a szegényebb tanulók közt.

Ő nagyméltósága Peitler Antal váczai püspök úr 50 frtos ösztöndíját S. Tóth Gábor 5. oszt. tanuló élvezi.

Bold. eml. Hoffmann János prépost, kecskeméti lelkész ösztöndíjának (24 frt.) részese jelenleg Acsai Vilmos 3. oszt. tanuló.

Fektor József prépost, volt kecskeméti lelkész által alapított ösztöndíjban (24. frt.) Bajtai Ferencz 4. oszt. tanuló részesült.

Mgs. Horváth Döme úr ösztöndíját (20 forintot) Szűcs István 3. oszt. tanuló kapta.

Bold. eml. Major János alapítványának (40 frt.) kamatja (2 frt.) Kovács László 2 oszt.,

Ipacs Szabó Imre és H. Kovács Anna által alapított ösztöndíj (14 frt.) Firtling Sándor 5. oszt. tanulónak adatott.

Biró Magdolna özv. Bakonyi Pálné alapítványának kamatja (6 forint) Beke József 4. oszt. tanulónak adatott.

Ngs. és főt. Bogyó Pál apát, esperes és plébános úr szivességéből Pajlduk István kecskeméti születésű, jó magaviseletű 2. oszt. tanuló a hit-tanban tanúsított jeles előmenetelért 1 db. arannyal jutalmaztatott.

Tek. S. Kovács József kir. járásbíró úr által megajánlott 20 forintból 5—5 forintot kaptak: Pálfi Endre 3., Forgó Kálmán 2. oszt. tanulók a térképrajzolásban, Reichrath József 2. oszt. tanuló a magyar nyelvben és szavalásban, Geday József 1. oszt. tanuló a szépirásban tett jeles előmenetelért.

Főt. dr. Csősz Imre kegyes tanítórendi áldozó pap s nyitrai főgymnasiumi igazgató úr 1 db. aranya Harkay István 6. oszt. jó viseletű és szorgalmas tanulónak, 1 db. ezüst forintja pedig Beke József 4. oszt. tanulónak a hit-tanban tett jeles előmeneteleért adatott.

Tek. Dömötör Sándor kir. közjegyző úr Parche József 2. oszt. tanulót 1 db. arannyal, s Wener Miklós 1. oszt. tanulót 6 db. ezüst forinttal jutalmazta a magyar nyelvben tett jeles előmenetelökért.

Tek. Kovács István telekkönyvvezető úr szivességéből 5 db. ezüst frtot kapott Merász István 1. oszt. tanuló a földrajzban tett jeles előmeneteleért.

Tóth László nyomdász úr 1 db. aranya Gallia Béla 3. oszt. jó viseletű, jeles tanulónak íteltetett oda.

Tiszt. Bontó Gergely kegy. tanítórendi áldozó pap s tanár 1 db. aranya pedig Orafcsik József 5. oszt. szorgalmas tanulónak,

Özv. Erdélyi Ferenczné 1 db. aranya Stark János 3. osztályú tanulónak a térképrajzolás- és földrajzban tett jeles előmeneteleért adatott.

Bakonyi Mihályné asszonyság által megajánlott 10 forintból 5—5 forintot kaptak: Bite János és Bugyi István 1. oszt. jeles tanulók.

Egy névtelen jótevő részéről 1 db. arannyal jutalmaztatott Szarvassy Zoltán 7-ik oszt. tanuló a mennyiségtanban tett jeles előmeneteleért.

Főtiszt. Horváth Czirill kegyes tanítórendi áldozó pap, kormánysegéd s egyetemi tanár 5 o. é. forintja Baránszky Gyula 5. oszt. tanulónak az énekekben,

Mgs. Horváth Döme úr 5 o. é. forintja Szabó László 7. oszt. tanulónak a zenében,

T. Kabók Imre illeték-szabási fogalmazó úr 2 forintja Baránszky Gyula 5. oszt. tanulónak a gyorsírásban tett jeles előmeneteleért íteltetett oda.

Egy névtelen jótevő 6 db. huszasa Schindler Miksa 3. oszt. jeles tanulónak adatott.

Mgs. Horváth Döme úr szivességéből Tóthfalusy Endre 8. oszt. tanuló a jó sikerrel kiállott érettségi vizsgálat után 10 forinttal jutalmaztatott.

T. Gallia Emma úrnő szivességéből mint jóviseletű és szorgalmas tanulók diszkötésű könyveket kaptak: Hám Sándor k. r. n. p. 7. oszt. tanuló Arany János kisebb költeményeit, — Kecskeméti Adolf 5. oszt. tanuló Petőfi Sándor összes költeményeit, — Asbóth József 5. oszt. tanuló Kazinczy Ferencz verseit, — Baránszky Gyula 5. oszt. tanuló Kölcsey Ferencz verseit és Vajda János 2. oszt. tanuló Mayer Miksa „Családi kör“ cz. könyvét.

T. Scheiber József könyvárús úr részéről: Battlay János 8. oszt. tanuló Tóth Kálmán költeményeit, Kecskeméti Emil 6. oszt. tanuló Madách ember tragédiáját, — Hajagos Illés 4. oszt. tanuló hatszáz nemzeti dal, szavalmányok és dalok gyűjteményét — és Bogyó Ador 2. oszt. tanuló „Vadfogó“ cz. elbeszélést Cooper után.

E szerint:

magán ösztöndíjakra fordított	140	frt. — kr.,
jóviseletű és szorgalmas tanulók jutalmazására	54	„ — „ 7 db. a. és 12 db. e. frt.
pályaművek jutalmazására	85	„ — „ 14 db. a. és 2 db. e. frt.
a szegény tanulók számára alapított tőkék kamataiból		
a) készpénzben	100	„ — „
b) könyvekben	92	„ 08 „
könyv-ajándékok pénzbeli értékben	25	„ — „

összesen: 496 frt. 08 kr. 21 db. a. és 14 db. e. frt.

Hálás köszönet a hazai nevelés- és oktatásügy nemeskeblű barátainak!

II.

Tananyag, tankönyvek és tanárok.

KÖTELEZETT TANTÁRGYAK.

Első osztály.

Osztályfőnök: Diterle Nándor.

Vallástan, hetenkint 2 óra. — A hit, parancsok, ker. igazság, szentségek, szentelmények és ima. — Kézikönyv: „Közép katekizmus kath. tanulók számára.“ Eger, 1861. — Tanár: Feld Vilmos.

Magyar nyelv, het. 6 óra. — a) Elbeszélő prózai és költői olvasmányok, különösen a népmesék, görög s latin hitregék és a magyar történeti mondák köréből. — Értelmes és kellően hangsúlyozott olvasás; az olvasmányok tartalmának szabadon való elbeszélése. Könyv nélkül tanult versek elszavalása.

b) Nyelvtan: A mondat- és beszédrészek; továbbá a fő és mellékmondatok megkülönböztetése. — Mondattani alapon a teljes alaktan. — Szóképzés, gyakorlatilag szócsoportok egybeállításával: előképzők.

c) Kéthetenkint egy írásbeli dolgozat. — K. k. Ihász—Majer „Magyar nyelvtan“. Budapest, 1882. és Szvorényi „Olvasmányok“ I. r., Budapest, 1878. — Tanár: Bujk Béla.

Latin nyelv, het. 6 óra. — Összefüggő olvasmány alapján a név- és az ige-
ragozás fontosabb alakjainak begyakorlása. Az olvasmányokban előforduló szók elsajátítása szóbeli fordítási gyakorlatokkal. Hetenkint egy írásbeli iskolai dolgozat. — K. k. Bartal—Malmosi „Latin alaktan“, Budapest, 1880. Bartal—Malmosi „Latin gyakorló-könyv“, Budapest, 1880. — Tanár: Diterle Nándor.

Földrajz, het. 3 óra. — Magyarország és a földközi tengert környező országok természeti viszonyai. Az országok természeti viszonyaihoz fűzve voltak a főbb topographiai adatok, városok és vidékek néprajza a lakosok főbb foglalkozásának ismertetésével, nemkülönb a feltűnőbb föld- és kőzetnemeknek, jellemző növényeknek és állatoknak szemléltető leírása. — K. k. Dr. Brózik Károly és Paszlavszky József „Földrajz gymnasiumok számára.“ I. r., Budapest, 1881. — Tanár: Feld Vilmos.

Számtan, het. 4 óra. — A tizes számrendszer. A négy számolási művelet egész számokkal s tizedes törtekkel. A tört mint hányados és viszony; közönséges törtekkel való számolás. A méter-mérték ismertetése; idő-

számítás. — K. k. Dr. Lutter Nándor „A mennyiségtan elemei.“ I. r. Budapest, 1880. — Tanár: Lauch nep. János.

Rajzoló mértan, het 3 óra. — Síkmértani elemek, pontok, vonalok és szögek fekvési és mérési viszonyai, a legfontosabb síkidomok tulajdonságai és átalakítása, u. m. három-, négy- és sokszögé, különösen a szabályosoké és a köré; az idomok összeillősége, aránya, hasonlósága és terület meghatározása. — A kerülék és néhány más fontosabb görbe vonal. A mértani ékitményi rajzolás elemei rendszeresen haladó táblarajzok után, előbb táblarajzeszközökkel, majd szabadkézzel. — K. k. Landau Alajos és dr. Wohlrab Fr. Budapest, 1881. — Tanár: Feld Vilmos.

Második osztály.

Osztályfőnök: Sárgay Antal.

Vallástan, het. 2 óra. — A ker. kath. anyaszentegyház szertartásainak értelmezése. — K. k. „A róm. kath. egyházi szertartások régészeti és magyarázati kézikönyve.“ Készíté: Némethy Lajos. Budapest, 1877. — Tanár: Feld Vilmos.

Magyar nyelv, het. 5 óra. — a) Elbeszélő prózai és költői olvasmányok mint az első osztályban.

b) Nyelvtan: Az ige idők és módok begyakorlása. A szóképzés. Szóösszetétel. Az összetett szerkezetű mondatok taglalása, mellérendelt és alárendelt mondatok viszonya. Szókötés.

c) Kéthetenként egy írásbeli vagy iskolai, vagy házi dolgozat. — A nyelvtan alapos begyakorlásán kívül a feladat kiterjedt az olvasmány egyes részleteinek vagy a költői elbeszélés tartalmának, miután azt az iskolában szabad szóval elmondták, írásban való előadására is. — K. k. Ihász Gábor „Magyar nyelvtan.“ Huszadik kiadás. Budapest, 1880. és Szvorényi József „Olvasmányok a gymnasiumi alsóbb osztályok számára.“ II. kötet, hetedik kiadás. Budapest, 1881. — Tanár: Bauer Lénárd.

Latin nyelv, het. 7 óra. — Összefüggő olvasmány alapján a fő- és mellékmondatok megkülönböztetése. Acc. cum infinitivo és Abl. absol. Genus-szabályok. A cselekvő, szenvedő és álszenvedő igék ragozásának befejezése. Tóváltoztatató és hiányos igék. Perfectum és supinum képzés. Fő-, melléknév és igekepzők. A szókinés megfelelő bővítése, szócsoportok. — Hetenként egy írásbeli iskolai dolgozat. — K. k. mint az I. osztályban. — Tanár: Sárgay Antal.

Földrajz, het. 2 óra. — Ausztria bővebb leírása után Európa és Ázsia tarto-

mányai. — K. k. Visontay János „Egyetemes földrajz.“ I. r. Budapest, 1880. — Tanár: Sárgay Antal.

Természetráajz, het. 2 óra. — Növénytan: Növények szemléltető leírása. — K. k. Dr. Pokorny Alajostól, dr. Dékány Ráfael átdolgozása után „A természetráajz elemei.“ Budapest, 1879. — Tanár: Diterle Nándor.

Számtan, het. 4 óra. — A törtszámokról szóló tan ismétlésének bevégzése után a rövidített számadási műveletek. Az arányosság fogalmának fejtegetése; egyszerű hármasszabály; olasz számolásmód. A mértani viszonyok és arányok elemei. Százalékszámítás. — K. k. Dr. Lutter Nándor „Közönséges számtan.“ II. r. Budapest, 1877. — Tanár: Bujk Béla.

Rajzoló mértan, het. 3 óra. — Tömörmértani elemek. A sík. Az egyenesek és síkok független és viszonyos fekvése, lapszög és szögletek. A legfontosabb testek tulajdonságai és hálózata, u. m. hasáb, gúla, szabályos testek, henger kúp és gömb. A testek összeillősége, aránya, hasonlósága, felszíne és térfogatának meghatározása. Testminták készítése. Síkékitmények rajzának folytatása a tanár előrajza nyomán. Síkidomok, testek és egyszerűbb tárgyak távlati rajzolása testminták után a megvilágítás tekintetbe vételével. — K. k. Landau és dr. Wohlrab „Rajzoló Geometria.“ Budapest, 1881. — Tanár: Kövessy Kálmán.

Harmadik osztály.

Osztályfőnök: Feld Vilmos.

Vallástan, het. 2 óra. — Az ó-szövetség története megfelelő földrajzzal és erkölcsi tanulságokkal. — K. k. „Bibliai történet“ Róder Alajostól. Eger, 1874. — Tanár: Feld Vilmos.

Magyar nyelv, het. 4 óra. — a) Összefüggő történeti olvasmány, Szalay László: A tatárjárás Magyarországon 1241—1242-ben. Elbeszélő költemények.

b) A nyelvtan rendszeres áttekintése. A hangsúlyos vers ismeretése.

c) Kéthetenként egy írásbeli iskolai vagy házi dolgozat; tárgya az iskolai olvasmánynyal tartatott kapcsolatban, a melynek feldolgozása élőszóval az iskolában kíséreltetett meg. — K. k. „Magyar nyelvtan felsőbb osztályoknak.“ Simonyi Zsigmond. Budapest, 1879. — „Magyar olvasókönyv.“ Dr. Kármán Mórtól. Budapest, 1877. — Tanár: Feld Vilmos.

Német nyelv, het. 4 óra. — Értelmes olvasás alapján az alaktanból: név- és igeragozás, szóképzés elemei; a mondattanból: a mondatrészeknek, a fő- és mellékmondatoknak gyakorlati megkülönböztetése. Szótanulás az

olvasmányokkal kapcsolatban és tárgyi csoportokban. Szóbeli fordítás magyarból németre. Kisebb, főleg költői darabok betanulása. Kéthetenkint egy írásbeli dolgozat. — K. k. Dr. Szemák István „Német nyelvtan.“ Kassa, 1877. Dr. Szemák István „Német olvasókönyv.“ Kassa, 1877. — Tanár: Réti Márton.

Latin nyelv, het. 6 óra. — Az alaktan ismételése alapján a prosodia és szóképzés elemei. — A mondatból összefüggő történeti olvasmány alapján az egyszerű és összevont mondat rendszeres tárgyalása. Szótanulás az olvasmányokkal és etymologikus csoportokkal. Hetenkint egy írásbeli gyakorlat. — K. k. Bartai—Malmosi „Latin olvasó-gyakorló könyv“ és „Mondattan.“ Budapest, 1878. — Tanár: Végh kal. József.

Földrajz, het. 4 óra. — a) Politikai rész: Afrika azon részei, melyek az első osztályban tárgyalva nem voltak, Amerika és Ausztrália. — K. k. Vi-sontay János „Egyetemes földirat.“ II. r. Budapest, 1879.

b) Fizikai rész. A halmazállapot, nehézség, szabadesés, víz, levegő, melegség, világosság, villamosság, delezesség, a földfelület fizikai jelenségei, a föld mint csillag, a föld pályafutása, naprendszer és az állócsillagok. — K. k. „Fizikai földrajz.“ Heller Ágoston-tól. Budapest, 1880. — Tanár: Sárgay Antal.

Számítan, het. 3 óra. — Összetett arányok és aránylatok. Összetett hármasszabály. Kamatszámítás; egyszerű és összetett lerovatszám, váltószám, határidőszám. Társaság-, elegyítés- és lánczszabály. — K. k. Dr. Lutter Nándor „Közönséges számítan az új tanterv szerint a középtanodák használatára.“ Budapest, 1875. — Tanár: Feld Vilmos.

Rajzoló mértan, het. 3 óra. — A kör mint mértani hely. Távolságok mérése és rajzolása. Adott távolságok szerkesztése, összeadása, kivonása és szorzása. Szögek másolása, párhuzamos egyeneseknek szerkesztése. A rhombus és az egyenszárú háromszög tulajdonságain alapuló szerkesztések. Szögek kivonása, osztása, szorzása és összeadása. A derékszögek szerkesztése. A derékszögű és egyenszárú háromszög, az egyenszárú ferdény és deltoid szerkesztése és tulajdonságai. Három, négy és több hely szerkesztése. Egyenes vonalú síkidomok átalakítása. — K. k. Landau Alajos és dr. Wohlrab Flóris „Rajzoló Geometria.“ II. r. Budapest, 1882. — Tanár: Pataky Imre.

Negyedik osztály.

Osztályfőnök: Végh kal. József.

Vallástan, het. 1 óra. — Az új-szövetség története. — K. k. mint a III. osztályban. — Tanár: Feld Vilmos.

- Magyar nyelv**, het. 3 óra. — Az irány általános törvényei, a prózai- és költői irány különbségei, tényezői, a belső és külső alak, hangsúlyos és mértékes verselés. Arany „Toldi“-jának tárgyi és nyelvi magyarázata. — Kéthetenként egy írásbeli dolgozat. — K. k. Névy L. „Stilisztika.“ I. r. Irálytani és prózai olvasmányokkal. Budapest, 1879. — Szvorényi „Olvasmányok.“ IV. r. Budapest, 1880. — „Toldi.“ Aranytól. Jegyzetekkel ellátta: Lehr Albert. Budapest, 1880. — Tanár: Réti Márton.
- Német nyelv**, het. 3 óra. — A nyelvtan rendszeres áttekintése; a szóképzés-tan elemei; összetett szerkezetű mondatok taglalása; olvasmányokkal összekapcsolt szótanulás; prózai s kisebb költői darabok fordítása, elemzése. — Kéthetenként egy írásbeli gyakorlat. — K. k. Dr. Szemák István „Elméleti s gyakorlati német nyelvtana.“ Kassa, 1878. — „Német olvasókönyv.“ Dr. Szemák Istvántól. Kassa, 1877. — Tanár: Lauch nep. János.
- Latin nyelv**, het. 6 óra. — Összefüggő történeti olvasmány alapján az összetettebb mondat szerkezet, az oratio obliqua, a periodus gyakorlati ismertetése, a függő mondatoknak, a mód- és időtannak rendszeres ismertetése. Szótanulás. — Hetenként egy írásbeli dolgozat. — K. k. mint a III. osztályban. — Tanár: Végh kal. József.
- Történelem**, het. 3 óra. — Az ó-kor a császári korszakig, különös tekintettel a görögök és rómaiak politikai, vallási és műveltségi történelmére. — K. k. Somhegyi F. „Egyetemes világtörténet.“ I. r. Pest, 1861. — Tanár: Kövessy Kálmán.
- Földrajz**, het. 2 óra. — Az Osztrák-Magyarbirodalom földirata, tekintettel a hegy- és vízrajzra. — K. k. Visontay János „Ausztria-Magyarország földirata.“ Budapest, 1880. — Tanár: Kövessy Kálmán.
- Természetrajz**, het. 3 óra. — Az ásvány-, kőzet- és földtan elemei kapcsolatban a vegytannal. a) A levegő és víz fizikai tulajdonságai és összetétele, az elem, vegyület és keverék fogalma, kémiai képletek ismertetése, az elemek felosztása, a szén, szénsav, a fehérnyeműek és a szénhidrátok, kén és phosphor, sósav, szerves és szervetlen savak kiválóbbjai, könnyű és nehéz fémek, az aljak, sók, hamuzsír, szóda, chlór-mész, szappan, üveg, porcellán. b) Az ásvány külső tulajdonságai. A vegytani összetételre alapított öt főosztály ismertetése s ezekből az ásványrendszer megalapítása. c) Az egyszerű kőzetek felsorolása; az összetettebbeknek csak néhány általánosan elterjedt faja. d) Földünk időszakai. — K. k. Wissinger K. „Ásvány-, kőzet- s földtana kapcsolatban a vegytannal.“ — Tanár: Diterle Nándor.
- Mennyiségtan**, het. 3 óra. — Bevezetés a betűszám-tanba. Összeadás, kivonás, szorzás egész és törtszámokkal, kiterjeszkedve a kéttagúak négyzeté-

nek és köbének képzésére, osztás. Első fokú egyenlet egy ismeretlenel, kiterjeszkedve a szám- és mértani aránylatok tanára.— K. k. Dr. Lutter N. „Betűszám-tan.“ Budapest, 1879. — Tanár: Kövessy Kálmán.

Rajzoló mértan, het. 3 óra. — A kör érintője és húrja. Két körnek viszonyos fekvése. Szabályos sokszögek szerkesztése. A kör rectificatiója és kerülete. Kúpszeletek. A kör evolvensé, cycloisok és a csigavonalak. — K. k. Landau—Wohlrab „Rajzoló geometria.“ — Tanár: Pataky Imre.

Ötödik osztály.

Osztályfőnök: Bujk Béla.

Vallástan, het. 1 óra. — A religio és az isteni kinyilatkoztatás szüksége; a ker. kinyilatkoztatás, az új-szövetség forrásai, Krisztus egyháza. — K. k. Wappler Antal „A kath. egély tankönyve.“ Pest, 1870. — Tanár: Réti Márton.

Magyar nyelv, het. 3 óra. — Az írásművek szerkesztésének általános szabályai; részletesebben: a feltalálás és gondolkodás tényezői, az előadás általános formái: leírás, elbeszélés, magyarázat, elmélkedés, értekezés; részletes verstan. — K. k. Névy L. „Stiliztika.“ II. k. „Szerkezettan prózai olvasmányokkal.“ Budapest, 1879. — Írásbeli dolgozatok: Őszi táj. (Leírás.) A tél. (Verskíséret.) A barátság jellemzése (tekintettel Pelopidas és Epaminondas barátságára a k. k. alapján). A tavasz örömei. (Leírás.) A jó tanuló. (Jellemkép.) Az őszi vásár. (Életkép.) Ki mint vet, úgy arat. (Közmondás-magyarázat.) „Minden ország támasza s talpköve a tiszta erkölcs.“ (Chria-szerkesztés.) Levél N. N. barátomhoz a szüenidő végén. (Levél-próza.) — Tanár: Bauer Lénárd.

Német nyelv, het. 3 óra. — Nyelv- s mondattani ismétlések s azok kiegészítése; Herder Cid-jéből válogatott románczok, más kisebb költői és prózai művek olvasása az olvasmány tárgyi és szerkezeti taglalásával; szótanulás. Havonkint egy írásbeli iskolai gyakorlat. — K. k. Dr. Szemák István „Elméleti és gyakorlati német nyelvtan.“ Kassa, 1878. Dr. Szemák István „Német olvasókönyv.“ III. r. Budapest, 1879. Der Cid v. Joh. Gottfr. Herder. Universal-Bibliothek. Leipzig. — Tanár: Lauch János.

Latin nyelv, het. 6 óra. — Mondattani ismétlés és iránytani szóbeli gyakorlatok mellett olvastatott: Livius XXI. k. s a XXII-ből 12 fejezet. — Ovidius Fastorum és Metamorphoseon cz. műveiből 12 darab. Kéthetenkint egy írásbeli gyakorlat. — K. k. Bartal-Malmosi „Latin mondattan.“ Budapest, 1878. Bartal-Malmosi „T. Livii ab Urbe condita.“ Lib. XXI. és XXII. Budapest, 1880. Szamosi „Tirocinium poëticum.“ Buda, 1872. — Tanár: Végh kal. József.

- Görög nyelv**, het. 5 óra. — Hangtan; névalaktan teljesen; az ige alaktan, különösen az ω végzetű rendes igék. Összefüggő olvasmányok fordítása, különös tekintettel az alaktan begyakorlására és szókincs gyűjtésére. Kéthetenként egy írásbeli gyakorlat. — K. k. Szamosi J. „Görög nyelvtan.“ Budapest, 1881. Szamosi J. „Görög olvasókönyv“, V. oszt. számára. Budapest, 1881. — Tanár: Bujk Béla.
- Történelem**, het. 3 óra. — Ó-kor, a császárok kora, középkor megfelelő földrajzzal. — K. k. Somhegyi F. „Egyetemes világtörténet.“ I. és II. r. — Tanár: Kövessy Kálmán.
- Természetrész**, het. 3 óra. — A növények bonczani szervezete általában. A virágos növények testének külső tagoltsága élő példákön. A növények életfolyamata főbb vonalaiban. A megismertetett növények csoportosítása a természetes rendszer szerint. Linné seregeinek ismertetése. Ipar és gazdasági növények kiemelése. Növények földrajzi elterjedése. — K. k. Pap János „Növénytan elemei V. oszt. számára.“ Budapest, 1881. — Tanár: Diterle Nándor.
- Mennyiségtan**, het. 4 óra. — a) Betűszámán: A hatványozás általában; különösen a kéttagúak magasabb pozitív egész hatványai; együtthatóinak tulajdonsága (Pascal-féle háromszög); számtani haladvány. A négyzetgyök kétértelműsége; a másodfokú egyenlet; gyökfejtés általában. Az elsőfokú két vagy több ismeretlennel bíró egyenlet megoldása. — K. k. dr. Lutter N. „Betűszámán.“ Budapest, 1879.
- b) Mértán: A síkmértán főtételei. — K. k. dr. Lutter N. „Mértán.“ I. f. Budapest, 1881. — Tanár: Bujk Béla.

Hatodik osztály.

Osztályfőnök: Bauer Lénárd.

Vallástan, het. 1 óra. — A ker. kath. ágazatos hittan. — K. k. mint az V. osztályban. 2. kötet. — Tanár: Réti Márton.

Magyar nyelv, het. 3 óra. — Rhetorika, a prózai műfajok elmélete. Részletesebben: a történetírás, szónoklat, értekezés ismertetése s történeti áttekintése megfelelő prózai művek olvasásával s drámai fejtegetéssel. — K. k. Névy L. Rhetorika és Olvasókönyv. Budapest, 1878.

Írásbeli dolgozatok: A jó történetírónak kellékei. (Fejtegetés.) Gróf Koháry István. (Jellemrajz olv. alapján.) Átirása egy mesének distichonokba. (Verskísérlet.) „A munka az embernek legszebb rendeltetése.“ Deák F. (Értekezés.) A természet hervadása. (Költői próza.) Mily elemekből áll minden jó tragoedia? (Drámai fejtegetés.) Buzdító beszéd a közerkölcsiség érdekében. (Műbeszéd-szerkesztés.) Demosthenes

és Cicero. (Egybevetés.) Művelt ész nemes szívvvel párosulva a legszebb kincs. (Értekezés dialóg alakban.) — Tanár: Bauer Lénárd.

Német nyelv, het. 3 óra. — Elméleti oktatás: prózai műfajok fejtegetése, tekintettel a magyar nyelvi tanulmányokra; az előbbi osztály német nyelvi ismereteinek szélesebb alapokra való fektetése, kiegészítése. a) Költői olvasmány: Bürger, Göethe, Schiller, Uhland kiválóbb balladái, románczai. Voss, Lenau, Grün s más költőknek a kézikönyvbe felvett költeményei. Versmérték. b) Prózai olvasmány: a történeti, szónoki, értekező próza köréből. Havonkint írásbeli dolgozat. Fordítások: 1) Zeus und das Schaf. 2) Der Rabe und der Fuchs. 3) Castalia. 4) Romanzen und Balladen. 5) Der Winter. 6) Die Wiege und der Sarg-Vergleichung. 7) Der Frühling. 8) Der Prahler. 9) Der Fromme. 10) Der brave Mann Gliederung. — K. k. dr. Szemák István: „Német nyelvtana.“ Kassa, 1878. és dr. Szemák István: „Német olvasókönyve.“ III. r. Budapest, 1879. — Tanár: Réti Márton.

Latin nyelv, het. 6 óra. — Nyelvtani ismétlések s irálytani szóbeli gyakorlatok mellett olvastattak: Virgilius II. III. és VI. éneke. Sallustius: „De bello Jugurthino.“ Linkerus G. Vindob. 1857. és Em. Hoffmann „P. Virgilio Maronis Aeneid. Epitome.“ Vindob. 1857. Minden két hétben egy írásbeli gyakorlat. — Tanár: Kutserik Sándor.

Görög nyelv, het. 5 óra. — Ismételtetett az V. osztályban végzett tananyag és hozzájárult az μ : végű és rendhagyó igék teljes alaktana folytonos tekintettel a szóképzésre. Olvasmányok: A) Socrates nevezetességeiből α) Sokrates védelme vádlói ellenében. β) Az istenek lényege s azoknak a világ rendére való befolyásáról. γ) Heracles a válaszüton. δ) A testvéri szeretetről. ϵ) Miként lehet az athenaeieket Hellasban gyakorolt előbbi politikai hatalmukra visszavezetni. B) Cyropaediából: Cyrus halála. C) Anabasisból: Cyrus jelleme. Minden két hétben egy írásbeli dolgozat. — K. k. mint az V. osztályban, azon felül Schenkl—Horváth „Chrestomathia Xenophon műveiből.“ Budapest, 1874. — Tanár: Balácsi József.

Történelem, het. 3 óra. — Ó-kor, a császárok korszaka; középkor megfelelő földrajzzal. — K. k. Somhegyi „Egyetemes világtörténet.“ I. és II. r. — Tanár: Kövessy Kálmán.

Természetráajz, het. 3 óra. — Az állatok élete és szerveinek leírása általában, s a szervek berendezése alapján az állattörzsek megismertetése. Az egyes osztályok főbb képviselőinek leírása, tekintettel hazánkra s a közéletben gyakoribb állatéleti jelenségekre. Az állatok földrajzi elterjedése. — K. k. Pap János „Az állatok természetrajza.“ Budapest, 1875. — Tanár: Diterle Nándor.

Mennyiségtan, het. 4 óra. — Algebra: a hatvány és gyökmennyiségek ismétlése s kiegészítése; a logaritmuskok elmélete; a logaritmuskokkal való számolás; határozott első fokú egyenletek ismétlése s befejezése s a másodfokú egyenletek egy ismeretlennel. — K. k. dr. Lutter Nándor „Betűszámтана.“ Budapest, 1879.

Geometria: A sík, háromszög tan és testmértan. — K. k. dr. Lutter N. „Mértan.“ Budapest, 1881. — Tanár: Sárgay Antal.

Hetedik osztály.

Osztályfőnök: Réti Márton.

Vallástan, het. 1 óra. — A ker. kath. erkölcs tan. — K. k. „A ker. kath. religio tankönyve.“ Irta Wappler Antal. 3. k. Eger, 1873. — Tanár: Réti Márton.

Magyar nyelv, het. 3 óra. — Poétika; a költői műfajok elmélete, tekintettel történeti fejlődésükre, főleg a görög, latin és magyar irodalomban. Megfelelő költői művek, aesthetikai és poétikai értekezések iskolai olvasása. Havonkint egy írásbeli dolgozat. — K. k. Névy: „Poétika, a költői műfajok elmélete.“ Budapest, 1880. és „Olvasmányok a Poétikához.“ Budapest, 1881.

Írásbeli dolgozatok: 1) Mi módon válhatik az iskolai év a tanulónak jelenére és jövőjére nézve gyümölcsözővé? (Elméltetés.) 2) Az igazi költők műveivel való foglalkozás nemesíti az emberi szívet. (Fejtegetés.) 3) Mily befolyást gyakorol a tárgyválasztás a költői elemek alkalmazására az eposzban és a regényben. (Fejtegetés.) 4) A zivatar. (Költői leírás, mértékes, rimes sorokban.) 5) Berzsenyi: „A magyarokhoz“ cz. ódájának aesthetikai fejtegetése. 6) A drámai költészetben kitűnő jellemek és erős szenvedélyek festése pótolhatja-e teljesen a cselekvény hiányosságát és gyengeségét? (Fejtegetés.) 7) Hasolítassék össze Aeschyllus, Sophokles és Euripides elvi álláspontja és felfogására nézve. (Fejtegetés.) 8) Mily irányban fejlődött a magyar szinköltészet Kisfaludy Károlytól napjainkig? (Áttekintő méltatás.) 9) Ki semmitsem gondolkodik, annak a tapasztalás sem használ, s ki semmitsem tapasztal, annak a gondolkodás sem használ. Mondattárgyalás. — Tanár: Farkas József.

Német nyelv, het. 3 óra. — a) Költői olvasmány. Kisebb lantos és tanköltészeti műfajok olvasása mellett Goethetól: „Hermann és Dorothea.“ b) Prózai olvasmány. Töredékek Winckelmann értekezéseiből. „Lessing: „Minna von Barnhelm.“ I. Aufzug és „Nathan der Weise.“ III. Aufzug V. VI. VII. Auftritt. Havonkint egy írásbeli dolgozat. — K. k. P. Tewrewk: „Német tan- és olvasókönyve.“ I. k. Budapest, 1875. Írásbeli

dolgozatok: 1) Der Zeisig. (Umänderung.) 2) Der Vater und die drei Söhne. (Inhaltsangabe.) 3) Die Grille und die Ameise. (Umänderung.) 4) Morgenlied. (Umänderung.) 5) Die seltsamen Menschen. (Inhaltsangabe.) 6) A fülemüle. (Übersetzung.) 7) Die Milchfrau. (Inhaltsangabe.) 8) Der gelähmte Kranich. (Umänderung.) 9) Inhaltsangabe des VIII-ten Gesanges von Goethes „Hermann und Dorothea.“ 10) Inhaltsangabe des IX-ten Gesanges. — Tanár: Réti Márton.

Latin nyelv, het. 6 óra. — Cicero: Orat. in Catilinam III. IV. pro Sulla et Sestio. Virgilius: Aen. III. ének. — Minden kéthétben egy írásbeli gyakorlat. — K. k. Klotz „M. Tullii Ciceronis Orationes selectae.“ Lipsiae, 1873. — Hoffmann „P. Virgilio Maronis Epitome.“ Vindobonae, 1875. — Tanár: Kutserik Sándor.

Görög nyelv, het. 5 óra. — Homeros: Odyssea VIII. IX. X. XI. ének. — Herodotos: A marathoni ütközet. VII. k. 94–120. fej. A thermopylei ütközet. VII. k. 207–239. fej. A salamisi ütközet. VIII. k. 78–86.; 95–99. fej. — Minden kéthétben egy írásbeli dolgozat. — K. k. Dindorf „Homeri Odyssea.“ Lipsiae, 1877. — Dietsch „Herodoti Hist. libri IX. Vol. II. Lipsiae, 1877. — Tanár: Balázsi József.

Történelem, het. 3 óra. — Uj-kor megfelelő földrajzzal. — K. k. Somhegyi „Egyetemes világtörténet.“ III. r. Budapest, 1878. — Tanár: Kövessy Kálmán.

Mennyiségtan, het. 4 óra. — Algebrából: a másodfokú egyenletek teljes elmélete, logaritmusi egyenletek; számtani és mértani haladványok; a végtelen számtani haladvány különös tekintettel a szakaszos tizedes törtekre; összetett kamatszámítás. — Geometriából: térta, a szögletes és gömbölyű testek (hasáb, gúla, henger, kúp, gömb) felületének s térfogatának kiszámítása; a derék- s ferdeszögű gömbháromszögek megfejtése; a gömbháromszögtan alkalmazása a csillagászatban; a pont koordinatái, egyszerű és összetett algebrai kifejezések mértani ábrázolása. — K. k. Dr. Lutter Nándor „Mennyiségtan.“ II. r. Budapest, 1866. — Tanár: Lauch János.

Természettan, het. 5 óra. — Bevezető természettani alapfogalmak. Mechanica, hang- és fénytana a mennyiségtan és kísérletek alapján. — K. k. Fehér J. „Kísérleti természettan.“ Budapest, 1878. — Tanár: Polák Ede.

Nyolczadik osztály.

Osztályfőnök: Kövessy Kálmán.

Vallástan, het. 1 óra. — Jézus Krisztus egyházának története. — K. k. Wappler Antal IV. köt. Pest, 1870. — Tanár: Réti Márton.

Magyar nyelv és irodalom, het. 3 óra. — A magyar irodalomtörténet ó-korából

a mondakörök s azok fontossága; a középkori költészet, nyelvemlékek és műveltségi viszonyok rövid ismertetése után az új és legújabb kor részletes fejtegetése. Életrajzok, korviszonyok, jelesebb íróink működésének méltatása. — K. k. Környei „A magyar irodalom története.“ Pest, 1874. Toldy F. „Magyar irodalomtörténeti olvasókönyv.“ I. és II. r. — Írásbeli gyakorlatok: 1) A hun és magyar mondakör fejtegetése különös tekintettel Árpád és Atila jellemére. 2) Az elméleti tudás tapasztalás és alkalmazás nélkül nem sokat ér. (Bölcs. értekezés.) 3) Az új-kori irodalom jellemzése. (Irod. t. jellemzés.) 4) Hogy másokat becsülni tudj, tanuld először tenmagadat becsülni. (Bölcs. értekezés.) 5) Mit eredményez lélektanilag a jó költők behatóbb olvasása? (Bölcs. aesthetikai fejtegetés.) 6) Kisfaludy Károly. (Irod. t. méltatás.) 7) Beszéd a nemzeti műveltség érdekében. (Műbeszéd szerkesztés.) 8) Miért nevezhetjük irodalmunk legújabb korát az általános virágzás korának? (Irod. t. fejtegetés.) 9) A regényolvasás fény- és árnyoldalai. (Fejtegetés.) — Tanár: Bauer Lénárd.

Német nyelv, het. 3 óra. — „Iphigenie in Tauris“ v. Goethe „Laocoon, oder über die Grenzen der Malerei und Poesie.“ (Részlet Lessing hasonzimű művéből.) „Székfoglaló beszéd a müncheni lyceumban.“ Jakobstól. — Havonkint egy írásbeli dolgozat. — K. k. P. Tewrewk Á. „Német tan- és olvasókönyv.“ II. k. Pest, 1873. — Írásbeli dolgozatokul szolgáló fordítások: 1) Königswahl in Tyrus. 2) Der Orden der Tempelherren. 3) Die Eintheilung des Tages bei den Griechen. 4) Das Verfahren der Griechen mit neugeborenen Kindern. 5) Die griechischen Tempel. 6) Das Gebet bei den Griechen. 7) Die Panathenaeen. 8) Opfergebräuche der Griechen. — Tanár: Balázsi József.

Latin nyelv, het. 5 óra. — a) Horatius: Sat. I. 1. 9. — II. 2. Epod. 2. 7. — Carm. I. 1. 3. 12. 14. 20. 22. 24. 31. 34. — II. 2. 3. 10. 14. 16. 20. — III. 1. 2. 3. 5. 30. — Epist. I. 1. 2. 7. 8. Epist. ad Pisones. b) Tacitus: Annales. A II. k. egyes fejezetek kihagyásával a Germanicusra vonatkozó részletek: 48. fejt. és a III. k. folyt. 1—20 fejt. Tárgyi és stílusmagyarázat. — Írásbeli gyakorlatok havonkint kétszer. — K. k. Jahn: Horatii Flacci opera omnia. Lipsiae, 1861. — Halm: Corn. Taciti Annal. Lipsiae, 1861. — Tanár: Farkas József.

Görög nyelv, het. 4 óra. — Homer: Ilias VII. VIII. és IX. ének. — Plato: Criton. Socrates védelméből XI—XXVII. fejt. Minden kéthétben egy iskolai írásbeli dolgozat. — K. k. Hohegger „Homeri Iliadis Epitome.“ Vindobonae, 1857. V. Horváth „Plato, Socrates védelme és Critonja.“ Budapest, 1877. — Tanár: Balázsi József.

Történelem, het. 3 óra. — Magyarország oknyomozó történelme, tekintettel

a miveltségi viszonyokra és a kútfőkre. — K. k. Horváth M. „Magyarok története.“ Pest, 1868. — Tanár: Kövessy Kálmán.

Mennyiségtan, het. 3 óra. — Algebrából: határozatlan első fokú egyenletek; kapcsolástan, Newton kétfégi tétele. — Geometriából: egyszerű és összetett algebrai kifejezések mértani ábrázolása; a pont, az egyenes és a kör analitikai tárgyalása. — K. k. Dr. Lutter N. „Betűszámán.“ Budapest, 1876. — Dr. Lutter N. „Mennyiségtan.“ II. r. Pest, 1866. — Tanár: Lauch János.

Természettan, het. 5 óra. — A kísérletek alapján és a matematikai ismeretek felhasználásával: a hőtan; az anyag szerkezetére vonatkozó főbb kémiai fogalmak; a delejesség, villamosság; befejezésül a Kosmographia elemei, vagyis a légtűnettán és csillagászat elemei. — K. k. Fehér Ipoly „Kísérleti természettan.“ Budapest, 1878. — Tanár: Polák Ede.

Philos. propaedeutika, het. 3 óra. — Tapasztalati Lélek- és Gondolkodástan. — K. k. Fekete „Lélektan és Logika.“ Pest, 1875. — Tanár: Bauer Lénárd.

T o r n á z á s.

I—VIII. osztályokban hetenkint 6 órában: egyszerű és összetett tag-, járási, ugrási, futási, előkészítő birkozási és társas szabadgyakorlatok.

Rendgyakorlatokból: arc- és oldalsor alakítás, rendek és kettős rendek fejlődése, a sorok kanyarodása, a menetirány és a sor változtatása s néhány műrendgyakorlat. Mindezen gyakorlatok keresztülvitelénél a minden oldalú mozgás és katonai szempont volt irányadó.

A szertornázásnál, melyre a tanóra második fele fordított, a használt szerek valának: Ugró-mércze, himba-kötél, mászó-pózna és kötél, rézs, lábtó, gyűrűhinta, vízszintes lábtó, lebegőfa, rohamdeszka, mászókötel, ló, korlát és nyújtó.

III.

A főgymnasium ifjúságának érdemsorozata.

Az érdemsorozatban előforduló rövidítések jelentménye.

G. k. v. = gör. kel. vallású, h. v. = helvés vallású, m. v. = mózes vallású, k. r. n. p. = kegyesrendi növendékpap, f. m. = fölmentetett, szab. = szabályszerű, e. t. = előtornász.

Érdemsorozati jegyek.

A magaviselet jelzésére: jó, szabályszerű, rossz.

A tanulmányi előmenetelre nézve: jeles = 1, jó = 2, elégséges = 3, elégtelen = 4.

A) KÖTELEZETT TANTÁRGYAK.

I. OSZTÁLY.

A tanulók nevei	Magaviselet	Rendes tantárgyak								Rend- kívüli tantár- gyak
		Vallás tan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Szám tan	Rajzoló mértan	Tornázás	Szépiprás	
Basa Ferencz	szab.	2	3	4	2	2	2	3	3	1
Beke Ferencz	jó	2	1	1	1	1	1	3	2	1
Belits Gyula	jó	2	3	3	2	4	3	3	3	2
Bimbó Antal	jó	3	4	4	4	4	4	3	3	—
5. Bite János	jó	1	1	1	1	1	1	2	1	—
Bleyer Sándor, m. v.	szab.	3	2	2	3	2	3	2	2	2
Bodor Emil	jó	3	4	4	4	4	4	3	2	—
Bodrossy Dezső	jó	1	1	1	1	1	1	2	1	—
Bugyi István	jó	2	1	2	2	1	1	1	2	2
10. Bujdosó Pál, ism.	jó	2	2	4	2	3	2	2	—	—
Csáki Ferencz	jó	2	2	3	2	2	3	2	2	—
Faragó Ferencz	szab.	2	3	3	2	3	3	3	3	—
Galandauer Endre, m. v. ism.	szab.	3	3	2	2	2	2	2	3	3
Geday József	jó	1	1	1	1	1	1	1	1	1
15. Hahn Soma, m. v.	szab.	1	2	3	2	1	2	3	3	2
Hajagos Sándor	jó	2	3	3	2	2	2	2	3	—
Halm János	szab.	2	3	3	2	3	2	1	2	3
Héber Lajos, m. v. ism.	szab.	2	1	2	2	2	2	2	2	2
Hochfelder Mihály, m. v.	szab.	3	3	3	2	2	3	3	2	—
20. Karácsonyi Antal, ism.	szab.	1	3	3	2	4	3	2	2	—
Kazda Ede	szab.	1	3	3	2	2	2	2	2	—
Kertész István, ism.	szab.	1	2	3	1	3	1	fm.	2	—
Kovács Antal	szab.	3	4	4	3	4	3	3	3	—
Lukács Béla	szab.	3	2	3	2	3	3	2	2	—
25. Lukács Károly	szab.	3	4	3	2	4	3	2	3	2
Magyar Pál	jó	3	4	4	3	4	3	2	3	—
Matheser Endre, m. v.	jó	2	3	3	3	3	3	3	2	—
Mayer Mihály, ism.	jó	1	3	2	1	2	2	1	2	2
Meleghegyi Miklós	jó	2	1	2	2	3	3	3	3	—
30. Merász István	jó	1	1	2	1	1	1	2	2	1
Molnár László	szab.	3	3	4	3	4	4	2	2	—
Mottl Lajos	jó	2	3	3	2	2	2	1	2	1
Nád Géza	jó	1	2	2	1	3	1	3	1	2
Pacha Gusztáv	jó	1	3	3	2	3	2	2	2	3
35. Révay Kálmán	szab.	2	2	3	1	3	2	2	2	3

A tanulók nevei	Rendes tantárgyak										Rend- kívüli tantár- gyak
	Magaviselet	Vallásan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Számítás	Rajzoló mértan	Tornázás	Szépíráás	Művészet	
Sándor Elek, ism	jó	1	3	2	2	3	2	1	2	3	
Schróter Géza, m. v.	szab.	3	4	3	3	4	4	3	3	—	
Schvarcz Jenő, m. v.	jó	3	3	3	2	4	3	4	2	—	
Schvarcz Károly, m. v.	szab.	3	1	2	2	2	2	3	1	—	
40. Seemaier Károly	szab.	4	4	4	4	4	4	4	3	—	
Segner Pál, m. v.	jó	2	3	3	2	3	4	4	2	—	
Steiner Géza, m. v.	jó	1	2	2	2	2	3	3	2	2	
Steiner József, m. v.	szab.	2	2	3	2	3	3	2	1	—	
Ströbl Antal	szab.	2	3	3	2	3	3	3	3	—	
45. Szabó József	szab.	2	4	4	2	4	3	2	2	—	
Szabó Kálmán	jó	2	2	2	2	3	2	3	2	1	
Szabó László, ism.	jó	2	3	4	2	3	2	2	2	—	
Szenczy József	jó	1	1	1	1	2	1	1	1	2	
Tassy Imre	szab.	2	3	3	2	3	2	3	3	—	
50. Tóth Gergely	jó	1	1	2	1	2	1	2	1	1	
Venecziáner Arnold, m. v.	jó	2	1	1	2	2	1	1	1	—	
Vener Miklós	jó	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
Venner Mátyás, ism.	jó	1	3	3	2	3	2	2	2	2	
Vigner Benő, m. v.	szab.	2	2	3	2	2	2	2	2	—	
55. Vigner József, m. v.	szab.	3	1	2	2	1	2	2	2	—	
Zsigmond József	szab.	2	3	3	3	4	3	2	2	—	

Kimaradtak: Axmann György, Bauer József, ism., Sipos Ferencz, ism., Trombitás Sándor, ism., Veszeloyszky László, Zsigmond Ferencz, ism.

Összesen : 62.

IV. OSZTÁLY.

A tanulók nevei	Magviselés	Rendes tantárgyak										Rendkívülyj.
		Vallás	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Történelem	Földrajz	Természettan	Bérlszámítás	Rajzoló mértan	Tornázás	
Bajtai Ferencz	jó	1	1	2	1	1	1	1	1	1	2	—
Beke József	jó	1	1	2	1	1	1	1	2	1	1	2
Bernfeld Izsák, m. v.	jó	2	2	2	1	1	1	3	1	2	2	—
Blau Sándor, m. v.	jó	1	1	1	1	1	1	1	1	1	—	—
5. Bleyer Henrich, m. v.	szab.	3	2	2	3	3	3	3	3	2	2	—
Brumm Vilmos, ism. m. v.	jó	2	2	3	3	3	3	3	2	3	2	—
Dótisz István	jó	1	1	1	1	1	1	1	1	1	—	—
Éder Kálmán	jó	1	2	3	2	1	2	2	3	3	3	—
Fényfi Tihamér	szab.	1	3	4	4	3	3	3	3	2	—	—
10. Gesmai József, m. v.	szab.	2	3	3	2	1	1	3	1	2	1	—
Hajagos Illés	jó	2	2	2	1	2	1	2	1	1	—	—
Ivics Mihály	szab.	1	3	3	4	1	1	3	2	3	3	—
Jäger József	jó	1	1	1	2	1	1	1	1	1	—	—
Kovács Gergely	jó	1	2	3	2	1	1	2	1	2	1	—
15. Kudela József	szab.	2	2	3	3	3	1	3	2	3	2	—
Kun István	jó	1	2	2	2	2	1	2	1	1	3	—
Márk Sándor	szab.	2	3	3	4	3	3	3	4	3	2	—
Nikorics Lyuba, g. k. v.	jó	1	1	2	2	1	1	1	2	3	3	—
Novaczki Jenő, ism.	jó	1	1	1	2	1	1	1	1	1	3	—
20. Nyári László, ism. e. t.	jó	1	2	3	3	2	1	2	1	1	1	—
Papp György, g. k. v.	szab.	1	2	2	2	2	2	3	3	3	3	—
Rapcsányi Sándor	szab.	1	2	3	2	2	1	2	2	3	2	2
Schrittwieser Lipót	szab.	2	3	2	3	2	1	2	1	1	1	—
Schwartz Ignác, m. v.	jó	1	1	1	1	1	1	1	1	1	fm.	—
25. Silbiger József, m. v.	szab.	2	1	1	2	1	1	2	1	3	4	—
Stein Miksa, m. v.	jó	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	—
Szabó Antal	szab.	2	3	3	4	1	2	3	3	1	fm.	—
Szabó Imre	szab.	1	2	3	3	1	2	2	1	1	1	—
Tóth Kálmán	jó	1	1	2	2	1	1	1	1	1	1	—
30. Varga János, ism. e. t.	jó	1	1	3	3	2	2	3	2	1	1	2

Arlet h Ferencz beteg.

Összesen: 31.

V. OSZTÁLY.

A tanulók nevei	Magaviselet	Rendes tantárgyak								Rend- kívüli tantár- gyak		
		Vallásán	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Történelem	Természettan	Mennyiségtan		Tornázás	
Asboth József	jó	1	1	2	1	1	1	1	3	2	—	—
Baránsky Gyula	jó	1	1	1	2	1	2	1	2	1	1	1
Binder József	jó	2	3	1	3	2	2	3	2	3	2	2
Blumenfeld Mór, m. v.	szab.	2	1	2	2	3	1	2	3	2	—	—
5. Cziner Sámuel, m. v., ism.	szab.	2	3	2	4	3	2	3	3	fm.	—	—
Erdélyi Gyula, ism., e. t.	jó	1	2	3	3	2	1	3	3	1	—	1
Fehér Lajos	szab.	1	1	3	1	2	2	2	3	2	—	2
Fehér Vilmos, m. v.	szab.	2	3	2	2	2	2	3	2	2	2	—
Firtling Sándor	jó	1	2	2	1	1	1	1	1	1	—	—
10. Gáll Endre, h. v.	jó	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	—
Grosz Lajos, m. v.	szab.	3	3	3	4	4	2	3	3	2	—	—
Hacker Mátyás, m. v.	szab.	1	3	3	3	3	2	3	3	2	—	—
Háring Vilmos	szab.	1	3	1	2	2	2	2	2	1	—	2
Hozáczy Ferencz	jó	1	1	2	1	1	1	2	2	2	—	—
15. Kecskeméti Adolf, m. v.	jó	1	1	1	1	1	1	1	1	1	—	—
Kerekes János, e. t.	jó	1	1	2	2	1	1	1	1	1	1	1
Klebovich Sándor	szab.	2	3	2	3	3	3	2	3	2	2	—
Kovács József	jó	2	3	3	3	3	2	2	3	2	2	—
Orafcsik József	jó	1	1	1	1	2	2	1	2	2	—	—
20. Politzer Gusztáv, m. v.	szab.	2	2	2	2	2	1	2	2	2	—	—
Reich Adolf, m. v.	szab.	2	2	1	1	1	2	2	1	3	—	—
Rosenzweig Lajos, m. v.	szab.	1	2	2	2	2	2	2	2	2	—	—
Sóhr Manó, m. v.	szab.	1	2	2	2	2	1	2	3	2	—	—
Szabó László	jó	2	2	3	3	3	3	3	2	2	2	—
25. Sztankovics László	szab.	2	3	3	4	3	3	3	3	2	—	—
S. Tóth Gábor	jó	1	1	2	1	1	2	1	1	2	—	—
Virágh Ferencz, ism.	szab.	1	3	3	3	2	2	2	2	2	1	—
Williger Gyula	jó	2	3	3	4	3	2	2	3	2	—	—

Kimaradt: Reimholtz József.

Összesen: 29.

VI. OSZTÁLY.

A tanulók nevei	Magaviselet	Rendes tantárgyak										Rend- kívüli tantár- gyak
		Vallásán	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Történelem	Természettan	Menyiségstan	Tornázás	Rajz	
Bodri Mihály	jó	1	2	3	3	2	1	2	2	2	—	—
Fehér Endre	jó	1	1	2	2	1	1	1	2	3	—	—
Fleischman József, m. v.	szab.	3	2	1	2	2	1	2	2	2	—	—
Harkay István	jó	1	1	2	2	1	1	1	1	2	—	—
5. Hauzinger Imre	jó	1	2	2	3	3	1	2	2	2	—	—
Kecskeméti Emil, m. v.	jó	1	1	1	1	1	1	1	1	fb	—	—
Kovács István, ism.	szab.	1	2	3	2	3	2	2	3	3	—	—
Kovács Kálmán	szab.	1	2	3	3	3	2	2	3	3	—	1
Kun Gergely	jó	2	2	3	3	2	3	2	2	3	—	2
10. Pethes Antal	jó	1	1	2	2	2	1	1	2	2	—	—
Policzer Gyula, m. v.	jó	1	1	1	1	1	1	1	1	2	—	—
Schweiger Lajos, ism., m. v.	jó	2	3	2	2	2	1	3	2	4	—	—
Szántó Soma, m. v.	szab.	2	2	1	2	2	1	2	3	3	—	—
Szeemayer Béla	jó	1	1	1	1	1	1	1	1	fb	—	2
15. Williger Béla	jó	1	3	3	3	3	2	2	3	2	—	—

Kimaradt : Kerekes Gáspár.

Összesen : 16.

VII. OSZTÁLY.

A tanulók nevei	Magaviselet	Rendes tantárgyak								Rend- kívüli tantár- gyak		
		Vallásan	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv.	Történelem	Természettan	Meenyiségtan		Tornázás	Rajz
Agh Lajos, k. r. n. p.	jó	1	2	1	1	2	2	1	3	fm.	1	—
Baksay József, k. r. n. p.	jó	1	1	1	1	1	1	1	2	fm.	1	1
Banó Gergely	szab.	3	3	3	3	3	2	2	3	4	—	—
Dobos Antal	jó	1	3	3	3	2	2	1	3	2	—	1
5. Dömötör Dezső, e. t.	szab.	1	3	2	3	2	2	1	3	1	—	—
Dömötör Zoltán, e. t.	jó	1	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1
Fekete István, k. r. n. p.	jó	1	1	1	1	1	2	1	2	fm.	1	1
Hám Sándor, k. r. n. p.	jó	1	1	1	1	1	1	1	2	fm.	1	1
Holländer Samu, m. v.	jó	2	3	2	3	3	3	2	3	2	—	—
10. Kapás Lajos, k. r. n. p.	jó	1	1	1	1	2	1	1	2	fm.	1	1
Kecskeméti Lajos, m. v.	szab.	1	2	2	3	2	1	1	3	2	—	—
Keller Ödön, m. v.	jó	2	1	1	2	2	1	1	3	2	—	—
Kolbusz József, e. t.	szab.	2	3	1	3	3	2	2	3	1	—	1
Lakatos Ferencz	jó	1	2	3	2	2	2	1	3	2	—	—
15. Mészáros Ferencz, k. r. n. p.	jó	1	1	2	1	2	1	1	2	fm.	1	—
Mráz József, ism., e. t.	jó	1	2	2	2	3	1	1	3	1	—	—
Papp Dezső	jó	2	3	3	3	3	2	2	3	fm.	—	—
Pintér Pál, k. r. n. p.	jó	1	1	1	1	1	1	1	2	fm.	1	—
Popini Albert, k. r. n. p.	jó	1	1	1	1	1	1	1	1	fm.	1	—
20. Rehák Gyula, k. r. n. p.	jó	1	2	1	1	1	1	1	2	fm.	1	—
Réti Ferencz, k. r. n. p.	jó	1	1	1	1	1	1	1	1	fm.	1	1
Rózsahegyi János, k. r. n. p.	jó	1	2	2	1	2	1	1	3	fm.	1	1
Sekulesz Adolf, m. v.	szab.	1	3	1	3	3	2	1	3	2	—	—
Simonides István, k. r. n. p.	jó	1	2	2	1	1	2	1	2	fm.	1	—
25. Spieler Jenő, m. v.	jó	1	1	1	1	1	1	1	2	1	—	—
Stein Béla, m. v.	szab.	2	3	1	2	1	2	1	2	3	—	—
Szabó László	jó	1	2	1	2	1	1	1	1	2	—	1
Szarka Jenő	jó	2	2	3	3	3	2	2	3	2	—	—
Szarvassy Zoltán	jó	1	1	1	1	1	1	1	1	1	—	1
30. Varga József, k. r. n. p.	jó	1	1	1	1	1	1	1	2	fm.	1	1
Varga Pál	jó	1	2	3	3	3	1	2	3	2	—	—
Wagner Antal, k. r. n. p.	jó	1	1	1	1	1	1	1	2	fm.	1	1

Összesen : 32.

VIII. OSZTÁLY.

A tanulók nevei	Magaviselet	Rendes tantárgyak										Redki- vüli tantár- gyak	
		Vallásan	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Történelem	Természettan	Mennyiségtan	Phil. Propaed.	Tornázás		Rajz
Acsai Antal, k. r. n. p.	jó	1	1	1	1	1	1	1	2	1	fm.	1	1
Battlay János	jó	1	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1	1
Bolla Lajos, k. r. n. p.	jó	1	2	2	2	2	1	1	2	2	fm.	1	1
Essősy Gyula	szab.	2	2	3	3	3	2	1	3	3	1	—	—
5. Haulik Károly, k. r. n. p.	jó	1	1	3	2	2	1	1	2	2	fm.	1	—
Lusztig Mihály, m. v.	jó	1	1	1	1	2	2	1	2	1	2	—	—
Mácska Lajos, k. r. n. p.	jó	1	1	2	1	2	1	1	1	1	fm.	1	1
Miklóssy Sándor, k. r. n. p.	jó	1	1	1	1	1	1	1	1	1	fm.	1	1
Miklóska Kálmán	szab.	2	2	2	3	2	2	1	2	3	2	—	—
10. Oláh Sándor	jó	1	1	2	2	2	1	1	3	2	1	1	1
Palkovics István, k. r. n. p.	jó	1	2	2	2	2	1	1	3	2	fm.	1	—
Poór János, k. r. n. p.	jó	1	2	2	2	2	1	1	2	1	fm.	1	1
Steiner Viktor, m. v.	jó	1	2	1	3	2	1	1	2	1	3	—	—
Számek György, k. r. n.p.	jó	1	1	1	1	1	1	1	1	2	fm.	1	1
15. Tótfalusy Endre	jó	1	2	2	3	3	1	1	3	2	fm.	—	—
Ujvári Gergely, k. r. n. p.	jó	1	2	1	2	1	2	1	1	2	fm.	1	1

Magán tanulásra léptek: Begow Árpád, Csabay Antal.

Összesen: 18.

B) NEM KÖTELEZETT TANTÁRGYAK.

Francia nyelvét tanultak:

III. oszt. Gallia Béla, Milhoffer Sándor, Schillinger Ferencz, Schindler Miksa, Wojnárovics Sándor jel.

V. oszt. Gáll Endre jel.

VII. oszt. Stein Béla jeles előmenetellel.

Gyorsírást tanultak:

III. oszt. Acsai Vilmos, Gallia Béla, Schillinger Ferencz, Schindler Miksa jel., — Fischer Adolf, Neumann Izidor, Szántó Lajos, Weigand Károly jó, — Bleyer Arnold, Hercz Armin elégséges,

IV. oszt. Bajtai Ferencz, Beke József, Blau Sándor, Nováczky Jenő, Tóth Kálmán jel., — Bernfeld jó, — Gesmai József elégséges,

V. oszt. Baránszky Gyula, Binder József, Fehér Vilmos, Firtling Sándor, Kecskeméti Adolf, Kerekes János, Policzer Gusztáv, Reich Adolf, Rozenzweig Lajos, Szabó László, S. Tóth Gábor jel., — Gáll Endre, Hacker Mátyás, Haring Vilmos, Soor Manó jó,

VI. oszt. Policzer Gyula, Szántó Soma jel.,

VII. oszt. Dömötör Zoltán, Réti Ferencz k. r. n. p. jel.,

VIII. oszt. Battlay János, Oláh Sándor jel. előmenetellel.

Zenét tanultak:

I. oszt. Héber Lajos, Mottl Lajos, Venecziáner Arnold jó, — Belics Gyula, Galandauer Endre, Kazda Ede, Lukács Károly, Nád Géza, Révay Kálmán, Sándor Elek, Steiner Géza, Szabó Kálmán, Tassy Imre, Wigner Benő, Wigner József elégséges,

II. oszt. Bogyó Endre, Parche József, Tóth Béla jel., — Heidrich Károly, Tassy József jó, Deutsch Károly, Vajda János elégséges,

III. oszt. Milhoffer Sándor, Pálfi Endre jel., — Bolyárics Tihámér, Szántó Lajos, Stark János jó,

IV. oszt. Schrittwieser Lipót jel., — Tóth Kálmán jó, Éder Kálmán elégséges,

V. oszt. Baránszky Gyula jel.,

VI. oszt. Kecskeméti Emil jel., — Kun Gergely, Szántó Soma jó,

VII. oszt. Baksay József k. r. n. p., Banó Gergely, Dömötör Zoltán, Fekete István k. r. n. p., Spieler Jenő; Stein Béla, Szabó László, Szarvassy Zoltán, Varga József k. r. n. p. jel.,

VIII. oszt. Bolla Lajos k. r. n. p., Lusztig Mihály, Számek György k. r. n. p., Ujváry Gergely k. r. n. p. jeles előmenetellel.

IV.

S t a t i s z t i k a i t á b l á z a t o k.

1. A tanulók általános áttekintése.

Osztály	A tanulók száma			Vallásuk				Nyelvi viszonyaik (Minő nyelveket beszélnek)					Szüleik polgári állása					Előmenetek					
	beiratott	elmaradt	elhalt	rom. kath.	gör. kel.	helvét vall.	mózes vall.	magyar	magyar, német	magyar, tót	magyar, német, tót	magyar, román	magyar, német, román	értelmiség	önálló östermelők (földbirtokosok és bérlek)	önálló kereskedők s iparosok	magán-tisztviselők	személyes szolgálatot tevők s munkások	Minden tantárgyból kielégítő	Egy tantárgyból elégtelen	Két tantárgyból elégtelen	Több tantárgyból elégtelen	Vizsgálat nélkül maradt
I.	62	6	—	41	—	—	15	34	22	—	—	—	—	5	14	27	6	4	39	8	1	—	—
II.	39	5	—	26	—	—	8	20	13	—	—	1	—	5	7	11	4	7	30	8	2	—	—
III.	39	1	—	21	3	—	14	17	19	—	—	—	2	8	10	12	1	7	33	5	—	—	—
IV.	31	—	—	21	2	—	8	15	14	—	1	—	1	7	5	15	—	4	26	2	2	—	1
V.	29	1	—	17	—	1	10	11	15	—	—	—	—	6	4	11	3	4	24	3	1	—	—
VI.	16	1	—	10	—	—	5	9	5	—	—	—	1	5	3	3	—	4	15	—	—	—	—
VII.	32	—	—	26	—	—	6	22	8	2	—	—	—	13	7	9	2	1	32	—	—	—	—
VIII.	18	2	—	14	—	—	2	10	2	3	1	—	—	5	—	6	3	2	16	—	—	—	—
összesen:	266	16	—	176	5	1	68	138	98	5	3	1	5	54	50	94	19	33	215	20	6	8	1 beteg

a) A tanulók életkorának áttekintése.

Osztály	10 és keve- sebb éves	11 éves	12 éves	13 éves	14 éves	15 éves	16 éves	17 éves	18 éves	19 és több éves	Ösze- sen
I.	3	12	23	10	6	2	—	—	—	—	56
II.	—	—	8	12	8	6	—	—	—	—	34
III.	—	—	4	11	14	5	1	2	—	1	38
IV.	—	—	—	—	10	11	4	3	2	1	31
V.	—	—	—	—	2	8	13	2	1	2	28
VI.	—	—	—	—	—	7	3	4	—	1	15
VII.	—	—	—	—	—	—	3	5	7	17	32
VIII.	—	—	—	—	—	—	—	2	4	10	16
összesen :	3	12	35	33	40	39	24	18	14	32	250

b) A tanulók származási helyei.

Lakóhely	O s z t á l y								Ösze- sen
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	
Helybeli	34	15	15	16	9	6	7	3	106
Pest-P.-S.-K.-Kun m.	9	8	7	7	9	4	12	3	59
Torontál megyei	6	2	3	—	—	—	1	—	12
Krassó „	1	—	4	1	3	—	—	—	9
Bars „	—	—	—	—	—	—	—	4	4
Jász-N.-K.-Szolnok m.	—	1	—	—	—	2	1	1	5
Baranya megyei	—	—	1	—	—	—	—	—	1
Csongrád „	—	3	—	2	4	—	4	1	14
Bereg „	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Heves „	—	—	—	—	—	1	1	—	2
Esztergom „	—	—	—	1	—	—	—	—	1
Zólyom „	—	—	—	—	1	—	—	—	1
Temes „	4	1	1	2	—	1	—	—	9
Liptó „	—	—	—	—	—	—	1	—	1
Nógrád „	—	1	—	—	—	—	—	—	1
Zala „	1	—	—	—	—	—	—	1	2
Veszprém „	—	—	1	—	—	—	1	—	2
Arad „	—	—	1	—	—	—	—	1	2
Pozsony „	—	—	—	1	—	—	—	—	1
Bács-Bodrog megyei	1	2	1	1	—	—	1	—	6
Abauj „	—	—	1	—	—	—	—	—	1
Szatmár „	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Szepes „	—	—	—	—	1	—	—	—	1
Komárom „	—	—	—	—	1	—	—	—	1
Fogaras „	—	—	—	—	—	1	—	—	1
Borsod „	—	—	1	—	—	—	—	—	1
Békés „	—	—	1	—	—	—	—	—	1
Sopron „	—	—	—	—	—	—	1	—	1
Bihar „	—	—	—	—	—	—	1	—	1
Horvátországi	—	1	1	—	—	—	—	—	2
Oláhországi	—	—	—	—	—	—	1	—	1
Összesen :	56	34	38	31	28	15	32	16	250

2. A tanulmányozás eredményének áttekintése osztályonként.

T a n t á r g y a k	I. osztály.				II. osztály.			
	jeles	jó	elégse- ges	elégte- len	jeles	jó	elégse- ges	elégte- len
Vallástan	17	24	14	1	19	12	3	—
Magyar nyelv	14	12	22	8	6	13	15	—
Latin nyelv	7	14	25	10	4	10	16	4
Földrajz	12	34	7	3	9	14	11	—
Természetrájz	—	—	—	—	8	12	14	—
Számтан	9	16	18	13	8	14	11	1
Rajzoló mértan	12	20	18	6	12	13	8	1
Tornázás *)	9	25	18	3	10	16	4	1
	*) 1 fölmentetett.				*) 3 fölmentetett.			
	III. osztály.				IV. osztály.			
Vallástan	19	17	2	—	20	9	1	—
Magyar nyelv	9	23	6	—	12	12	6	—
Német nyelv	10	17	11	—	7	10	12	1
Latin nyelv	6	10	17	5	8	11	7	4
Történelem	—	—	—	—	18	7	5	—
Földrajz (polit.)	14	16	8	—	21	5	4	—
Természetrájz	—	—	—	—	10	9	11	—
Természettani földrajz	16	19	3	—	—	—	—	—
Számтан	11	21	6	—	17	7	5	1
Rajzoló mértan	16	12	10	—	16	4	10	—
Tornázás *)	14	15	7	—	13	9	6	1
	*) 1 fölmentetett.				*) 2 fölmentetett.			
	V. osztály.				VI. osztály.			
Vallástan	16	11	1	—	11	3	1	—
Magyar nyelv	10	7	11	—	6	7	2	—
Német nyelv	7	12	9	—	5	5	5	—
Latin nyelv	9	8	7	4	3	7	5	—
Görög nyelv	9	10	8	1	5	6	4	—
Történelem	10	15	3	—	11	3	1	—
Természetrájz	8	12	8	—	6	8	1	—
Szám- és mértan	6	10	12	—	4	7	4	—
Tornázás *)	7	17	3	—	—	7	5	1
	*) 1 fölmentetett.				*) fölmentetett.			

T a n t á r g y a k	VII. osztály.				VIII. osztály.			
	jeles	jó	elégse- ges	elégte- len	jeles	jó	elégse- ges	elégte- len
Vallásan	25	6	1	—	14	2	—	—
Magyar nyelv	14	8	10	—	8	8	—	—
Német nyelv	19	7	6	—	7	7	2	—
Latin nyelv	16	6	10	—	5	7	4	—
Görög nyelv	15	9	8	—	5	9	2	—
Történelem	19	12	1	—	12	4	—	—
Természettan	26	6	—	—	16	—	—	—
Szám- és mértan	5	12	15	—	5	7	4	—
Philos. propaedeutika	—	—	—	—	7	7	2	—
Tornázás *)	6	9	1	1	3	2	1	—

*) 1 világi, 14 k. r. n. p. fölmentett. *) 1 világi, 9 k. r. n. p. fölmentett.

3. Az érettségi vizsgálatok eredményének áttekintése.

Jelentkezett	Írásbeli vizsgálá- latot tett	Szóbeli vizsgálá- latot tett	Érettnek nyil- vánítottatott		Egyetemre szándékozott				Műgyetemre			Gazdászati pá- lyára
			külteté- tással	egysze- rűen	theologiai	juridikai	medikai	philoso- phiai k.	építészeti	mérnöki s gépeszi	vegyészi szakra	
17	17	17	3	14	9	4	1	1	—	—	—	2

V.

Figyelmeztetés.

Az 1882/3-iki tanévben a nyilvános tanulók fűlvétele augusztus hó 3 utolsó napján történik. A tanév szeptember hó 1-én ünnepes „Veni Sancte“ vel nyitattik meg; a pótló s javító vizsgálatok szeptember hó 2 első napján fognak megtartatni.

A t. cz. szülők- s gyámokkal tájékozásul a „Középisk. Rendtartás“ következő pontjai közöltetnek:

5. §. A középiskola első osztályába szabályszerűen csak oly tanuló léphet, ki a 9 évet betöltötte s 12 évnél nem idősebb. Tizenkét évnél idősebb fiú fölvétele fölött a tanártestület határoz. Ismereteinek mértékére nézve megköveteltetik, hogy a népiskola 4-ik osztályának tananyagában kellő jártasságú legyen; és ismereteit külön fölvételi vizsgálattal igazolja.

6. §. A felsőbb osztályokba való fölvétel a megelőző osztálynak sikeres végeztétől függ és az arról tanúskodó nyilvános iskolai okmányok alapján történik. Ha ez okmányokból az következtethető, hogy a fölvétetni óhajtó tanulónak előmenetelét azon osztályban, melybe fölvétetni kíván, alig remélhetni, — jogában áll minden tanintézetnek az illető tanulót fölvéti vizsgálat alá vonni, s annak eredményéhez képest alsóbb osztályba sorozni.

12. §. Minden tanuló fölvételének alkalmával atyja, anyja vagy gyámja, illetőleg azok valamely külön megbizottja kíséretében tartozik az igazgatóságnál jelentkezni. A szülők vagy gyámok, kik nem laknak az intézet helyén, gyermekök vagy gyámfiok fölvételekor alkalmas helyetttest kötelesek bemutatni, kire a házi felügyelet- és nevelésre nézve kötelességöket és jogukat átruházzák, hogy a gondviselésre bizott tanulóra nézve az igazgatóság értesítését elfogadhassa.

Kelt a kecskeméti kegyes tanítórendi főgymnasiumban, 1882. évi június hó 29-ikén.

Dr. Polák Ede,
igazgató.

